

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 55
september 1989

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs:

E.H. Fr.SEGERS: jaargang 1 tot en met 23

Dr. Fr.GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Dr. H.MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G.LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41.67.45)

Redactieraad:

H.FRANCKX, J.BLOEMEN, G.BURGGRAEVE, A.DEJONGHE, R.DE FRAINE, R.DE LUST, B.GODDEERIS,

P.HERROELEN, K.JANSSENS, P.PRINSEN, S.TYS, D.VAN DAELE, P.VAN DEN BREMT, J.VANHEUVERSWEYN,

J.VAN WINKEL, R.WILLOCKX.

WIELEWAAL

is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr.Segers. Ze telt nu meer dan 5000 leden, verdeeld over 55 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 80 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 3000 ha. verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen "Wielewaal-huis" te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H.FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)

L.VAN GOMPEL, ondervoorzitter, Steenweg op Oosthoven 348, 2300 Turnhout (014/41 60 09)

F.VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)

E.WELLENS, penningmeester, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J.DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 Sint-Gillis-Waas (03/770 64 26)

R.DE FRAINE, Molenbergstraat 3, 3288 Testelt (013/77 52 69)

P.HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/80 21 66)

G.LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

D.VAN DAELE, Iepersesteenweg 3a, 7790 Waasten

J.VANHEUVERSWEYN, Burg.P.Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S.TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

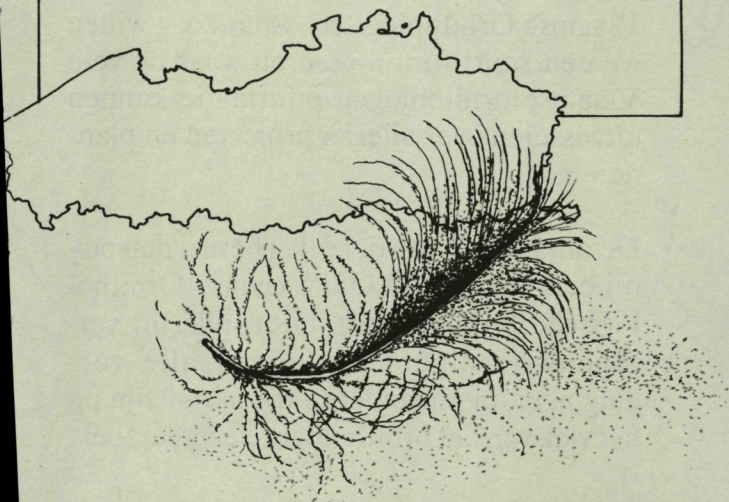
LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 500 F, Nederland en Luxemburg: 800 F, KNNV-leden: 700 F. Andere landen: 900 F. Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52. Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar Dhr. G.Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dhr. R.De Fraine, Molenbergstraat 3 3288 Testelt. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een gereduceerd tarief van fl. 27.50 per jaar.

VLAAMSE ORNITHOLOGISCHE STUDIEDAG

18 november 1989

**KBIN
Vautierstraat 29
Brussel**

VLAAMSE ORNITHOLOGISCHE STUDIEDAG

De diversiteit aan habitats en de gunstige ligging op de trekroute van veel soorten maken van Vlaanderen een vogelrijke streek. Toch kan, zoals in vele andere landen, de toekomst voor onze vogels niet rooskleurig genoemd worden. Een grondige kennis van hun verspreiding en ecologie vormt de essentiële basis voor een adequate bescherming. Het verschijnen van de "Broedvogelatlas van België" en "Vogels in Vlaanderen" vormt dan ook een belangrijke stap, maar is een beginpunt eerder dan een eindpunt.

De noodzakelijke basiskennis over onze avifauna zal er echter enkel kunnen komen door een optimale samenwerking van alle ornithologen in Vlaanderen. Met deze Vlaamse Ornithologische Studiedag willen we een soort forum creëren waar de vele Vlaamse ornithologen informatie kunnen uitwisselen over allerlei projecten en plannen.

De organisatie van deze dag berust dan ook bij een comité (VLOS, Vlaamse Ornithologische Studiedagen), bestaande uit vertegenwoordigers van zowat alle verenigingen in Vlaanderen die actief zijn op het vlak van het ornithologische onderzoek.

De Vlaamse Ornithologische Studiedag is het resultaat van de samenwerking tussen de volgende instellingen en verenigingen :

organisatie :

- Instituut voor Natuurbehoud (IN)
- Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)
- Rijksuniversiteit Gent (RUG)
- Universitaire Instelling Antwerpen (UIA)
- Vlaamse Avifauna Commissie (VLAVICO)

m.m.v. :

- International Waterfowl Research Bureau (IWRB)
- Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen (KMDA)
- Museum voor Midden Afrika
- Ornithologische vereniging De Wielewaal
- Studiecentrum voor Ecologie en bosbouw (LISEC)
- Vrije Universiteit Brussel (VUB).

met medewerking van
KREDIETBANK

PROGRAMMA

- 9.00 - Ontvangst.
- 9.30 - Opening door de dagvoorzitter J. Hublé (RUG).
- 9.45 - Sociale organisatie en partiële migratie van de Roodborst in verschillende habitaten. F. Adriaanse (UIA).
- 10.10 - Voortplantingsstrategieën bij de Spreeuw. R. Verheyen (UIA).
- 10.35 - Mogelijkheden van het ringwerk bij monitoring van vogelpopulaties. W. Roggeman (KBIN).
- 11.00 - Pauze.
- 11.30 - Het reproductief succes van de Pimpelmees, beschouwd over zijn ganse levensloop. A. Dhondt (UIA).
- 11.55 - Reproductie van de Fuut in drie verschillende broedbiotopen op een viskwekerijcomplex. P. Ulenaers (UIA) en J. van Vessem (IN).
- 12.20 - Vestiging van territoria bij de Fluiters. M. Herremans (KUL).
- 12.45 - Lunch pauze.
- 14.00 - Zeevogels in Antarctica. C. Joiris (VUB).
- 14.25 - Nieuwe vogelsoorten uit Afrika. M. Louette (Museum voor Midden Afrika).
- 14.50 - Projecten van en in samenwerking met de ornithologische afdeling van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, Antwerpen. R. Van Boxstaele (KMDA).
- 15.15 - Barrières bij de vogeltrek : de Pyreneeën. A. Anselin (KBIN).
- 15.40 - Pauze.
- 16.10 - Watervogels in Vlaanderen en het Nederlandse Deltagebied. P. Meire en K. Devos (R.U.G.).
- 16.35 - De achteruitgang van steltlopers in het Zwin : effecten van verzanding. G. Burggraeve (Zwin).
- 17.00 - Vogels : een probleem voor de Belgische luchtmacht. K. Perremans (K.U.L.).
- 17.25 - Diskussie o.l.v. E. Kuijken (I.N.).
- 17.45 - Sluiting door de dagvoorzitter J. Hublé.
- 17.55 - Einde.

Het doel van deze studiedag is te komen tot een overzicht van het ornithologische onderzoek dat door Vlamingen wordt uitgevoerd, zowel in Vlaanderen als elders.

We hopen er tenslotte op dit initiatief in de toekomst te kunnen herhalen zodat er via diverse sprekers een beeld kan geschetst worden van wat het ornithologische onderzoek in Vlaanderen omvat en hoe het evolueert.

Meer inlichtingen kunnen steeds bekomen worden bij :

Patrick Meire

Laboratorium voor Ecologie der Dieren,

Rijksuniversiteit Gent

K.L. Ledeganckstraat 35

B-9000 Gent

Tel. 091/22.78.21

Datum : 18 november 1989

Plaats : Koninklijk Belgisch Instituut voor
Natuurwetenschappen

Vautierstraat 29

B- 1040 Brussel

INSCHRIJVINGSFORMULIER

Ondergetekende,

Naam : Voornaam :

Straat:.....Nr:.....

Postnr. :Gemeente :

Zal deelnemen aan de Vlaamse Ornithologische Studiedag op 18 november 1989,
en wenst

☐ een lunch (belegde broodjes) te gebruiken in het cafetaria van het KBIN

☐ geen lunch.

De deelname aan de studiedag, met inbegrip van de lunch en koffie, is **gratis**.

De **inschrijving** is echter **verplicht** i.v.m. de praktische organisatie voor de lunch en de symposiumbundel en kan door het opsturen van dit formulier **vóór 15 oktober 1989** aan : Patrick Meire, Laboratorium voor Ecologie der Dieren, R.U.G., K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent.

De Ekerse Dijk en omgeving te Antwerpen-Noord: evolutie van een polderlandschap in het havengebied.

E. Matthysen

1. Inleiding

Gedurende zijn geschiedenis heeft de mens steeds ingegrepen in de natuur. Tot het begin van deze eeuw leidden deze ingrepen veelal tot min of meer stabiele en vaak ook natuurhistorisch zeer interessante "halfnatuurlijke" biotopen. De laatste tientallen jaren echter gebeurden veranderingen in een versneld tempo waarbij sommige natuurgebieden, zowel natuurlijke als half-natuurlijke, onherroepelijk verloren gingen en nieuwe natuurgebieden ontstonden door spontane evolutie uit verstoorde en vervolgens verwaarloosde gebieden.

In het Antwerpse poldergebied is deze evolutie treffend terug te vinden. Waar eeuwenlang hetzelfde biotoop en landschapstype overheerste, vinden we nu enerzijds woonwijken en industriezones, en anderzijds een aantal natuurgebieden die spontaan ontstonden uit opgehoogde terreinen, verlaten of ondergelopen polders: zo hebben we op linkeroever Het Rot en Blokkersdijk, op rechteroever de Hobokense Polder, De Kuifeend en De Oude Landen als voornaamste. In deze bijdrage wil ik een gebied in het Antwerpse belichten dat eveneens aan ingrijpende wijzigingen onderhevig is geweest, zelfs in die mate dat er in de loop van de jaren verschillende opeenvolgende interessante biotopen zijn ontstaan en weer verdwenen. Het gaat hier om het voormalig Poldergebied gelegen aan de Ekerse Dijk tussen Ekeren en Wilmarsdonk (nu verdwenen) ten noorden van Antwerpen (zie Fig. 1). In zijn huidige toestand is het gebied sterk versnipperd en bestaat uit een passief recreatiegebied, een klein natuurreservaat zonder wettelijke bescherming en een voormalig landbouwgebied met nog onzekere toekomst. Dit artikel heeft dan ook een dubbele bedoeling: ten eerste de ontwikkeling van een poldergebied in een sterk verstoorde omgeving illustreren, en ten tweede een globaal overzicht geven van de landschappelijke waarde en natuurwaarde van de restanten van dit gebied, die zeker een betere bescherming en beheer waard zijn. Behalve enkele gedetailleerde vegetatiestudies in delen van het terrein (o.a. Verlinden 1975, 1980) en sporadische vogelinventarisaties van het Ekers Moeras,

bestaan tot hertoe weinig of geen gepubliceerde gegevens over het gebied.

2. Historische ontwikkeling

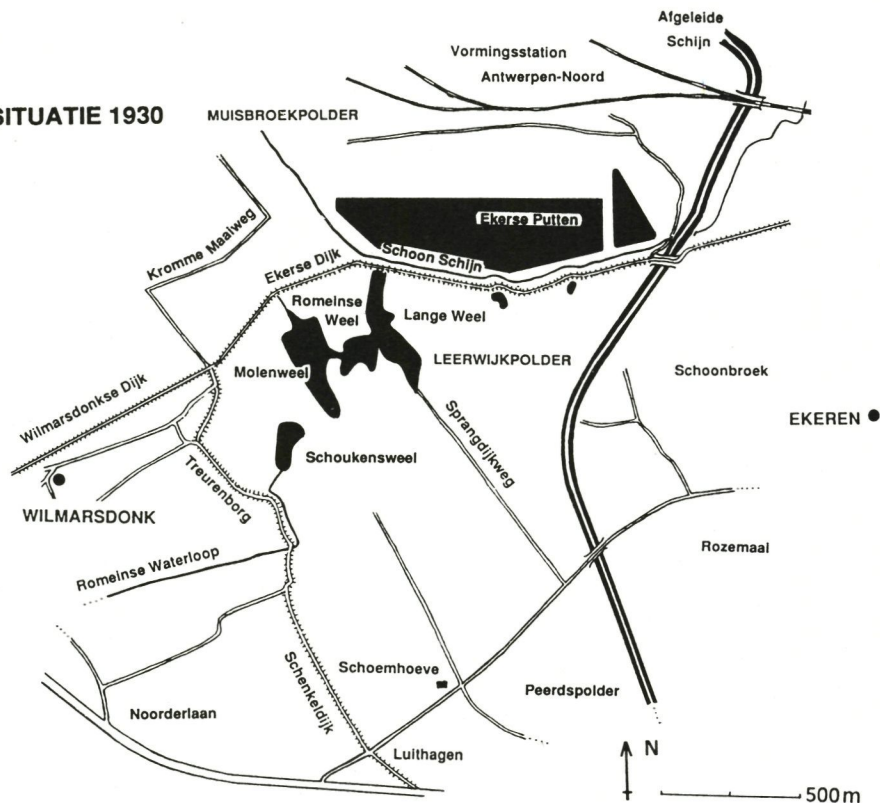
De Ekerse Dijk vormde van oudsher de verbinding tussen het dorp Ekeren en de Schelde, en bood een bijkomende bescherming aan de polders bezuiden de dijk. De oorsprong ervan gaat terug tot het einde van de Tachtigjarige Oorlog in 1648. In deze oorlogperiode waren de dijken in en rond de Scheldepolders herhaaldelijk doorgebroken en sinds 1632 stond geheel het poldergebied tussen de Ekerse hoogte en de stad Antwerpen onder water. In 1649 werd dan de "Nieuwe Zeedijk" aangelegd van Ekeren via Wilmarsdonk naar de Schelde toe. Hierbij werden een aantal reeds bestaande geulen en plassen mee ingedijkt en kwamen aan de zuidzijde (binnendijkse kant) te liggen. Aldus ontstond het welencomplex van de "Ekerense Dijk" zoals het meest oostelijke gedeelte tussen Wilmarsdonk en Ekeren zou genoemd worden (Prims 1952, Havermans 1956).

De polder gelegen ten zuiden van de Ekerse Dijk, tussen Ekeren en Wilmarsdonk, werd later Leerpolder genoemd.

Dit polderlandschap bleef vrijwel intact tot het begin van de twintigste eeuw. Een eerste belangrijke ingreep was de aanleg van het Vormingsstation Antwerpen-Noord (ca. 1925-1930) tussen Ekeren, Oorderen en Hoevenen, met het uitgraven van de twee Ekerse Putten als waterreservoir voor de stoomtreinen. Terzelfdertijd werd het Verlegd of Afgeleid Schijn aangelegd, in feite een dubbele gracht ter afvoer van de waterlopen ten noordoosten van Antwerpen. Deze gracht, die mettertijd de functie van open riool ging vervullen, liep langs de westelijke rand van Ekeren en verder noordwestwaarts in de richting van de Schelde. Het tracé van de Ekerse Dijk ten oosten van het Verlegd Schijn werd later afgegraven.

De belangrijkste aantasting van het polderlandschap kwam echter in de jaren zestig toen het Churchilldok werd gegraven ten westen van de

SITUATIE 1930

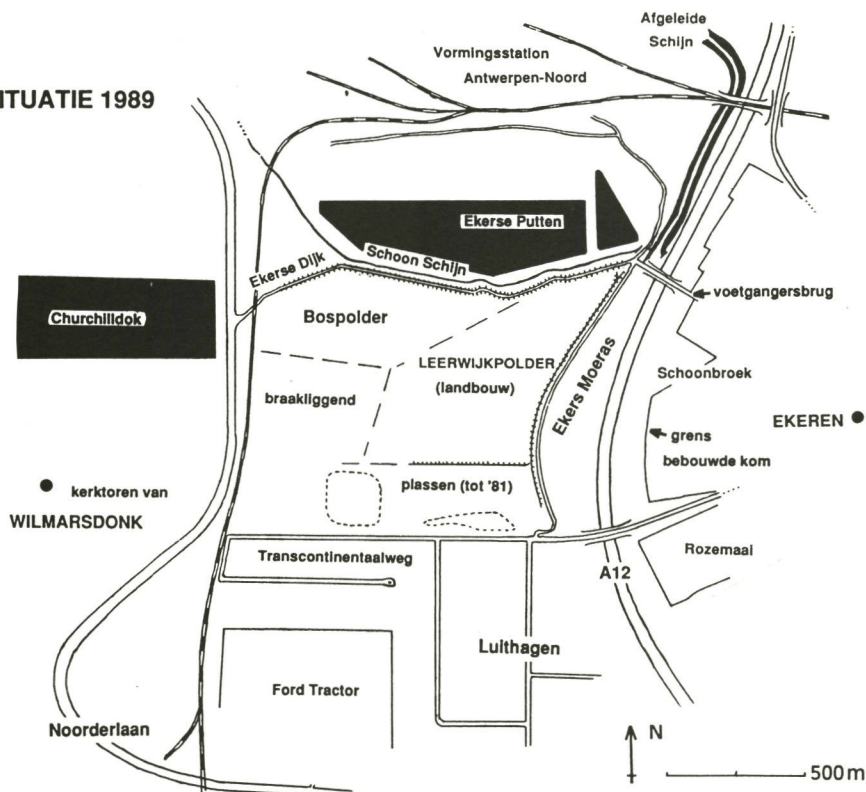

Ekerse Putten. Het dorp Wilmarsdonk werd met de grond gelijk gemaakt (met uitzondering van de kerktoeren), en een nieuw tracé van de Noorderlaan werd aangelegd op slechts enkele honderden meters ten westen van de Ekerse Putten. Hierdoor werd de Ekerse Dijk teruggebracht tot zijn huidige lengte. In oktober 1965 werd de Leerwijkpolder tussen Noorderlaan, Verlegd Schijn en Ekerse Dijk opgespoten, waardoor het welencomplex onherroepelijk verloren ging en een nieuwe slikvlakte ontstond. In latere jaren werd dit gebied opnieuw opgespoten, en werd ook de meer zuidelijk gelegen Peerdspolder (thans industriezone Luithagen) opgespoten. Dit "Ekers Watergebied", later ook "De Schoem" genoemd, was op het eind van de jaren zestig en begin jaren zeventig een uitermate rijk vogelgebied (zie o.a. Van Schoor 1966, 1967). Na het langzaam opdrogen werd het gebied gedeeltelijk opnieuw in gebruik genomen voor landbouw (vooral het noordoostelijke gedeelte) en werd het oude polderlandschap dus ten dele hersteld. Op de plaats van de vroegere welen bleef de grond drassig en werd niet in gebruik genomen. Meer naar de Noorderlaan op, ten oosten en vooral ten zuiden, bleef het gebied braak liggen en er ontwikkelde zich een spontane vegetatie. Het

zuidelijke deel van het opgespoten terrein stond in de jaren zeventig als "Luithagen" bekend om de diversiteit aan planten (Verlinden 1978, 1980). Niettemin werd dit terrein vanuit het zuiden geleidelijk ingepalmd, eerst door een vestiging van Ford Tractor en vanaf ongeveer 1980 door de uitbreiding van het industriepark ten zuidoosten van de Luithagenbrug (aanleg van de Transcontinentaalweg). Hiermee verdwenen ook de twee overgebleven plassen in het poldergebied, de eerste ondiep met een rietkraag en vermoedelijk een restant van de opspuiting, de tweede vrij diep en uitgegraven voor onbekende doeleinden. Samen met het opnieuw in gebruik genomen landbouwgebied, vormden deze plassen tot het begin van de jaren tachtig een interessant natuurgebied.

Van de sindsdien overgebleven ongebruikte ruimte tussen vestigingen langs de Transcontinentaalweg en de Ekerse Dijk werd nog een aanzienlijke oppervlakte zonder meer als stort gebruikt voor allerlei bouwafval waaronder stukken beton en asfalt (ten noorden van de industriezone). Eind 1987 werd een verbod uitgevaardigd om in dit gebied aan landbouw te doen, omwille van het te hoge loodgehalte in de gewassen (zie Ibens & Slembrouck 1988).

SITUATIE 1989

Voorlopig blijkt dit verbod echter genegeerd te worden. Het Stadsbestuur maakte plannen om in een gedeelte van de polder, op de plaats van de vroegere welen, een productiebos aan te planten ("Bospolder"). In het kader van de boomplantactie (maart 1988) werden hier inderdaad een groot aantal jonge boompjes aangeplant.

Aan de oostzijde van het Verlegde Schijn breidde de dorpskom van Ekeren zich geleidelijk uit (wijk Schoonbroek) en werd in het begin van de jaren zeventig de A12 (Antwerpen - Bergen-op-Zoom) aangelegd, waardoor een langwerpig sikkelvormig terrein werd afgesneden: het huidige Ekers Moeras. De loop van het Verlegde Schijn werd grotendeels ondergronds verlegd, zodat het gebied voor vervuiling gespaard bleef. Er ontwikkelde zich een moerassig gebied met stilstaand water. In dit terrein gebeurden nog allerlei ingrijpende wijzigingen waaronder opspuitingen (nog in 1981), het doorsteken van de oorspronkelijke dijkes en aanleggen van nieuwe vergravingen en zelfs werd enkele jaren geleden een deel van het gebied omgeploegd. Aan de westelijke rand werd een wandelweg gecreëerd met aanplantingen van allerlei sierbomen en -struiken. Deze weg maakt deel uit van

het gebied voor passieve recreatie "Muisbroek" dat verder de Ekerse Dijk zelf en de Ekerse Putten omvat, en toegankelijk is vanuit Ekeren via een voetgangersbrug over de A12.

3. Bescherming, beheer en bedreigingen

Het gehele gebied rond de Ekerse Dijk met inbegrip van de Putten en de polder bezuiden de dijk staan op het Gewestplan Antwerpen aangeduid als parkzone, het Ekers Moeras bovendien als natuurgebied met wetenschappelijke waarde. De status van "Muisbroek" als recreatiegebied biedt het geheel een zekere stabiliteit, zij het met weinig garanties over de natuurwaarde. Het Ekers Moeras staat op de Biologische Waarderingskaart aangeduid als "zeer waardevol". Door zijn langgerekte vorm, de moeilijke toegankelijkheid en de geluidshinder van de autostrade is dit gebied weinig aantrekkelijk voor recreatie of enige andere activiteiten. Door diezelfde langgerekte vorm is het gebied wel zeer kwetsbaar voor verstoringe invloeden. Een bedreiging op korte termijn voor het gebied is het plan om de bocht in de Havenweg (A12) recht te trekken, waardoor het meest noordelijke gedeelte zou verdwijnen. Op lange

termijn zijn er plannen om een TGV-tracé aan te leggen langsheen de A12, waardoor het Ekers Moeras mogelijk geheel zou verdwijnen. In 1986 werd door de werkgroep Oude Landen, die het terrein beheert, een voorstel tot rangschikking als landschap ingediend, maar tot op heden niet bekomen. Een wettelijke bescherming is er dus niet. Het is de bedoeling om dit jaar het gebied grondig te inventariseren (in samenwerking met de Jeugdbond voor Natuurstudie), dit om het voorstel tot rangschikking beter te ondersteunen. Het Ekers Moeras is vrij complex qua beheer in die zin dat de oude bedding van het Verlegde Schijn staatseigendom is (en beheerd wordt door de Technische Diensten van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) terwijl de voormalige landbouwgronden tussen het Schijn en de auto-weg eigendom zijn van de Stad Antwerpen. Een uitgebreide nota over het wenselijk rietbeheer in dit gebied werd reeds opgesteld door de Werkgroep Oude Landen (Ibens 1988). Een overeenkomst met commerciële rietmaaiers om de maaibeurten te spreiden volgens een rotatiesysteem, zodat het riet niet elk jaar gemaaid zou worden, kon niet bereikt worden, zodat het rietbeheer op kleinere schaal wordt uitgevoerd door de Werkgroep, in samenwerking met de Jeugdbond. In de zomer van 1985 zal ook een noordelijk gelegen verruigde weide gemaaid worden.

De bloemrijke berm langs de autostrade wordt regelmatig gemaaid door de stadsdiensten. De bestemming en het beheer van het resterende deel van de polder (voormalig opgespoten gebied) zijn op het moment nog zeer onduidelijk. Gezien de ongeschiktheid van het terrein voor landbouw (pas na vijftien jaar gebruik vastgesteld !) wil de Stad Antwerpen het gebied bestemmen voor bosontwikkeling (Boomplantactie). Hoewel deze ontwikkeling, indien succesvol, het definitieve einde zou betekenen van het polderlandschap aan de Ekerse Dijk, is het waarschijnlijk de beste oplossing vanuit een natuurbehoudsstandpunt. De vraag is echter of de vochtige en sterk door landbouw aangerijkte bodem wel geschikt is voor een bosbouwkundige aanpak met gesloten beplanting, die op gelijkaardige terreinen reeds meermaals gefaald heeft (zie Ibens en Slembrouck, 1988 voor een uitgebreide discussie). De Werkgroep Oude Landen heeft dan ook aan de stad voorgesteld om pas na een voorafgaande vershraling (maaien en afvoeren) een spontane bosontwikkeling te laten gebeuren naar een natuurlijke broekbos of moerasbos in plaats van een produktiebos. De Werkgroep heeft ook voorgesteld de storthopen in het zuidwestelijke deel van de polder te bedekken met ter plaatse uitgegraven specie. Deze ingreep zou de mogelijkheid ope-

Overzicht van het Ekers moeras

Foto: E. Matthysen

Bergeenden in de polder, voorjaar 1977

Foto: E. Matthysen

nen depressies of vijvers te creëren die bijdragen aan de variatie in het landschap. Iets van het oude welencomplex zou aldus kunnen gerestaureerd worden.

4. Natuurwaarde van de verschillende gebiedsdelen

4.1. De Ekerse Dijk en Ekerse Putten

De Ekerse Dijk is vooral landschapshistorisch en recreatief waardevol. De verstoringsgraad is uiteraard hoog en dit vooral in de zomermaanden. De dijk zelf, met een natuurlijk ontstane "bosrand" met struikbegroeiing aan de zuidzijde, wordt bewoond door een groot aantal zangvogels waaronder vooral algemene soorten zoals Koolmees, Pimpelmees, Tjiftjaf, Fitis, Spotvogel, Zwarkop e.d. De Grote Put is belangrijk voor overwinterende vogels omdat hij door zijn diepte slechts in zeer strenge omstandigheden geheel dichtvriest, en aldus een toevlucht vormt wanneer minder diepe plassen (De Kuifeend, Blokkersdijk...) wel dicht liggen. Het aantal waargenomen soorten eenden, futen en andere watervogels is dan ook bijzonder groot en omvat o.a. Roodhalsfuut, Aalscholver, Grote Zaagbek, Nonnetje, Brilduiker, Grote Zeeëend, Eidereend,

Krakeend... (eigen waarnemingen). De aantallen zijn echter sterk variabel, en verstoring door watersport vormt soms een probleem. Als broedgebied hebben de Putten weinig waarde.

4.2. Het Ekers Moeras

Het Ekers Moeras is ontstaan uit een afgesloten gedeelte van het Verlegd Schijn met een aangrenzende polderstrook. De voormalige beddingen van het Schijn zijn sterk verland en nu nog terug te vinden als een strook rietvelden met nog nauwelijks open water en lage dijkjes. Slechts een klein verwilderd grasland aan de noordzijde herinnert nog aan de polder. Door vergravingen en opspuitingen is het gebied na 1970 grotendeels ingenomen door rietvelden die voor een groot deel van het jaar onder water staan. In de loop van de jaren is de hoeveelheid open water en slik sterk afgenomen en is het gebied sterk verruigd met reeds vrij hoge opslag van wilg. Dit is goed merkbaar wanneer men de huidige situatie vergelijkt met de beschrijving en inventarisatie van Verlinden (1975). Nog slechts een klein drassig gedeelte herinnert aan de vroegere slikvelden waar o.a. Kleine Plevier, Tureluur en Kluut (de laatste nog tot 1987) broedden. Typische planten als Zeeaster, Zeezuring,

Bitterling en Duizendguldenkruid komen nog in het moeras voor en herinneren aan het opgespoten verleden. Terwijl het water van de westelijke gracht nog enigszins blootstaat aan vervuiling, is het water van het rietveld vrij behoorlijk van kwaliteit (zie Ibens 1988). Aan de oostzijde, langs de A12, loopt een gracht met stilstaand water van vrij goede kwaliteit, dicht begroeid met o.a. Waterranonkel, Witte Waterkers, Grote Waterweegbree en Waterviolier.

De voornaamste natuurwaarde van het moeras ligt in de uitgestrekte rietvelden en de struwelen. Tijdens een voorlopige inventarisatie in het voorjaar van 1988 (Matthysen 1988) werden een 100-tal zangposten genoteerd van 17 vogelsoorten met als uitschieters qua aantal Kleine Karekiet (16 tot 19 broedparen), Bosrietzanger (17-20) en als minder algemene vogels Rietgors (7-9 paar), Blauwborst (6-7 paar), Nachtegaal (2-paar), Spotvogel (3 paar) en Sprinkhaanrietzanger (mogelijk meerdere broedparen). In 1989 konden hier ook Rietzanger, Kneu en Tortelduif aan toegevoegd worden. In vergelijking met 1974-75 (Verlinden 1975) zijn Roodborsttapuit, Grote Karekiet, Graspieper en Veldleeuwerik verdwenen, maar zijn anderzijds Blauwborst, Kleine Karekiet en Bosrietzanger sterk toegenomen, en een aantal nieuwe soorten verschenen, vooral vogels van struiken of parklandschap (Nachttegaal, Spotvogel, Zwartkop, Koolmees ...). Een belangrijk aandeel van de vogelpopulatie bevindt zich overigens in de bosjes die het gebied aan de zuidzijde afschermen van het industriegebied Luithagen. In de winterperiode is het gebied o.m. een toevluchtsoord voor Buizerd, Watersnip en Wintertaling. Naast de eigenlijke moerasplanten, waaronder behalve de bovenvermelde soorten ook Wilgeroosjes, Heelblaadjes, Bitterzoet, Moerasvergeet-mij-nietje... vinden we een zeer bloemrijke, maar sterk gestoorde, beekrand langs de autosnelweg, met onder andere Koekoeksbloem, Knoopkruid, Watermunt en Bitterkruid. In het moeras komen ook drie orchideeënsoorten voor namelijk Gevlekte, Veelkleurige en Rietorchis.

Gezien de uitgebreide inventarisatie die in de vroege jaren zeventig verricht werd (Verlinden 1975) zou het zeer interessant zijn om dit met de huidige toestand te vergelijken, en ook de verdere evolutie te blijven volgen. Op het gebied van insecten, amfibieën, zoogdieren, zwammen, mossen... zijn er nog nauwelijks gegevens maar valt er waarschijnlijk veel te ontdekken. Interessant zijn alleszins de vijftien soorten dagvlinders, minstens een tiental libellensoorten en ook de verschillende soorten duinslakken (*Cerutuella* en

Candidula) die herinneren aan het opgespoten verleden.

4.3. De eigenlijke polder

Reeds in de 17de eeuw stond het "Verdronken Land" tussen Ekeren en Wilmarsdonk bekend om zijn talrijke waterwild. In de Leerwijckpolder zouden toen drie verschillende eendenkooien in gebruik geweest zijn. Na de aanleg van de Ekerse Dijk bleef het gebied eeuwenlang bestaan als een poldergebied, met als bijzonder landschappelijk element de welen. Hoewel er weinig of niets bekend is over de natuurwaarde van de welen in die tijd, kunnen we veronderstellen dat, indien ze nog bestonden, ze qua

Vleeskleurige Orchis,
Ekers Moeras, juni 1988

Foto: E. Matthysen

vogelbevolking vergelijkbaar zouden zijn met de kreken van de Oostvlaamse Polders of de huidige plassen in het Havengebied. Na opspuiting in de jaren zestig ontstond hier een geheel nieuw tijdelijk natuurgebied, het "Ekers Watergebied" of "De Schoem". Uit verslagen uit de zestiger jaren blijkt de grote avifaunistische waarde van dit gebied als overwinteringsplaats voor Fuut, Dodaars, diverse eenden waaronder vooral Kuifeend en Tafeleend maar ook zaagbekken, zeeëenden, Kleine Zwaan en Aalscholver. Als doortrekker werden o.a. Purperreiger, Roerdomp, diverse strandlopers, Steltkluut, Regenwulp en Oeverpieper gezien. Broedvogels waren o.a. Grutto, Kluut, Scholekster, Kleine Plevier, Vissvogel en Blauwborst (Van Schoor 1966, 1967). Met het opdrogen verdwenen de meeste van deze vogels en maakte het slik opnieuw plaats voor landbouwgrond. Nochtans bleven bepaalde gebieden ongebruikt met opslag van wilgen, of bleven bewaard als drassige plaatsen of kale schelpenbanken. In het midden van de jaren zeventig waren twee plassen overgebleven in het gebied: een kleine plas omgeven met een rietkraag (de "Casarcaplas" van Van Schoor, 1966) en een grotere diepe plas die om onbekende redenen was uitgegraven. In en om deze plassen broedden Dodaars, Wilde Eend, Slobeend, Kuif-

eend, Bergeend, Kleine Plevier, Kluut, Scholekster, Blauwborst en Kleine Karekiet en werden als regelmatige gasten o.a. Fuut, Tafeleend, Wintertaling, Zwarte Stern, Oeverloper en Tureluur gezien. In de opnieuw in gebruik genomen polder broedden Graspieper, Gele Kwikstaart en Veldleeuwerik, en werden Patrijs en Haas regelmatig waargenomen. In het zuidelijk deel van de polder ontwikkelde het opgespoten gebied zich op geheel ongestoorde wijze tot een botanisch uitzonderlijk interessant gebied (Zie Verlinden 1978, 1980) met groeiplaatsen van o.a. Schaafstro, Bitterling, Blauwe Bremraap, Stofzaad en Moeraswespeorchis. In een afwateringssloot groeide o.a. Waterviolier, Fonteinkruid en Lidsteng. Vanuit dit gebied konden zeldzame plantesoorten (o.a. Bitterling) zich verder verspreiden over andere natuurgebieden in het Antwerpse. Ondanks een pleidooi om dit gebied te vrijwaren voor passieve recreatie en natuurbescherming (Verlinden 1978) is het geheel verdwenen voor de industriële uitbreiding. Ook de plassen deelden dit lot: beide verdwenen om plaats te maken voor containers, gebouwen en storthopen.

Sinds 1980-81 is van het gehele opgespoten gebied tussen de Ekerse dijk en Noorderlaan nog slechts een ca. 45 ha groot gebied over, dat

Wilde Eenden in de polder, winter 1979

Foto: E. Matthysen

Uitgegraven plas in de polder, 1977

Foto: E. Matthyssen

(ondanks het verbod) nog gedeeltelijk als landbouwgrond gebruikt wordt met teelten van o.a. tarwe, klaver en biet, en dat verder herschapen is in een braakliggend terrein met nog enkele schelpenbanken, storthopen van wegafval en zandige specie, en plaatselijk begroeiing met Riet of Duinriet en wilgopslag. In de noordoostelijke punt is een klein gedeelte als hondenschool ingericht. De bodem is vrij vochtig tot drassig in de winter, ondanks de afwateringsgrachten. De aanwezige begroeiing wijst op een weinig gestabiliseerde, overbemeste bodem (Ibens & Slembrouck 1988) en bevat slechts weinig interessante soorten, waaronder nog wel zoutminnende planten (Ruwe Bies en Zeeaster). Sinds maart 1988 is een gedeelte aangeplant met jonge boompjes. In de polder broedden in 1988 nog Gele Kwikstaart, Graspieper en Veldleeuwerik, en werden Patrijs en Haas waargenomen. Op een kleine schelpenbank vlakbij een containeropslagplaats broedden Scholekster en Kleine Plevier. In het verruigde gedeelte werden o.a. Graspieper, Bosrietzanger, Fitis, Tjiftjaf, Rietgors en in 1989 ook Boompieper, Roodborsttapuit en Blauwborst waargenomen als waarschijnlijk of zeker broedend. Eenmaal werd een jagende Bruine Kiekendief gezien en meermaals Torenvalken. Vermeldenswaard is dat dit

gebied de enige bekende vindplaats voor België herbergt van de Grote Duinslak (*Cernuella cespitum*), een mediterrane soort die waarschijnlijk per toeval in het havengebied is aanbeland (Marquet 1981) en zich hier reeds een 10-tal jaren of mogelijk langer weet te handhaven.

5. Besluit

Het landschap rond de Ekerse Dijk in zijn oorspronkelijke toestand werd in verschillende bronnen genoemd als een prachtig en uniek polderlandschap, van zowel esthetisch als natuurwetenschappelijk en historisch belang. De enorme ingrepen in dit landschap zijn niet meer ongedaan te maken, en enkel een beperkt gedeelte van de Dijk zelf herinnert nog aan het vroegere landschap. Hopelijk blijkt uit dit artikel dat er meer dan historische redenen zijn om het landschap rond de Ekerse Dijk te beschermen. Het Ekers Moeras is ondanks zijn kleine oppervlakte een belangrijke schakel in de overgebleven watergebieden in het Antwerpse en in het Havengebied in het bijzonder. De polder zelf is nog steeds een wijkplaats voor typische soorten zoals Gele Kwikstaart, Haas en Patrijs. Hoewel deze situatie door het verbod op landbouwactiviteiten niet langer houdbaar is, loont

Het Ekers moeras

Foto: E. Matthysen

het de moeite dit terrein geheel beschermd te laten evolueren, zowel voor de natuurwaarde die zich zal ontwikkelen als voor de potentiële bufferfunctie ten opzichte van de natuurelementen in de onmiddellijke omgeving. Na de haastig opgezette boomplantactie vorig jaar is er misschien een nieuwe discussie mogelijk over de toekomst van het poldergebied, waarbij op beperkte schaal aan natuurbouw zou kunnen gedaan worden. De polder als beschermd en beheerd natuurgebied kan zonder moeite geïntegreerd worden in het recreatiegebied "Muisbroek", en althans gedeeltelijk recht doen we-dervaren aan het vroegere landschap.

Dankwoord

Ik wens W. Ibens, J. Van de Walle en D. Paelinckx te bedanken voor het verzorgen van bijkomende documentatie over het gebied.

Bibliografie

Havermans R., 1956. *Bijdrage tot de land-schapsgeschiedenis van de polders op de Antwerpse rechteroever*. Stad Antwerpen.
Ibens W., 1988. Toelichting bij het rietlandbeheer in het Ekers Moeras. *Nieuwsbrief Oude Landen* 12 (3) : 5-10.
Ibens W., J. Slembrouck, 1988. Is er plaats voor een (half)natuurlijk bos aan de Ekerse Dijk ? *Nieuwsbrief Oude Landen* 12 (1) : 17-23.

Marquet R., 1985. The land molluscs of the Antwerp harbour area, with a new record of *Cer-nuella cespitum* (Draparnaud, 1801) for western Europe. *Basteria* 49 : 3-10.

Matthysen E., 1988. Het Ekers Moeras in het broedseizoen 1988. *Nieuwsbrief Oude Landen* 12 (3) : 2-5.

Prims F., 1952. Polderstudien in : *Antwerpiensia* 1951 (twee en Twintigste Reeks), De Vlijt, Antwerpen.

Van Schoor L., 1966. Watervogels in de provincie Antwerpen winter 1965-66. I. Het Ekerse Watergebied. *Wielewaal* 32 : 172-176.

Van Schoor L., 1967. Het Ekerse watergebied : herfstwaarnemingen 1966. *Wielewaal* 33 : 236-242.

Verlinden A., 1975. Voorstel, gericht aan het gemeentebestuur van Antwerpen tot het inrichten, binnen het kader van "Muisbroek", van een stedelijk natuureservaat "Schoonbroek". *Steenuil* 18 (10) : 3-34.

Verlinden A., 1978. Ekologische studie van een bedreigd gedeelte van het opgespoten terrein Luithagen, grondgebied Antwerpen (rechter-oever). Niet gepubliceerd verslag.

Verlinden A., 1980. De plantengroei van het opgespoten terrein "Luithagen" te Antwerpen. *Dumortiera* 14-15 : 39-46.

E. Matthysen, Departement Biologie, Universitaire Instelling Antwerpen, B 2610 Wilrijk

De malacofauna van het natuurgebied "De Cramp" te Moerzeke-Kastel

M. Keppens* & D. Keppens

Samenvatting

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de malacofauna van het natuurgebied "De Cramp" gelegen aan de Schelde te Moerzeke-Kastel (UTM-hok ES 85). In het bijzonder worden de waarnemingen besproken van Oeverloofslak *Perforatella rubiginosa* (SCHMIDT, 1853) en van het Brakwaterhorentje *Potamopyrgus antipodarum* (GRAY, 1843).

Inleiding

In de zomer en de herfst van 1988 werd een inventarisatie gemaakt van de land- en zoetwaterslakken in het natuurgebied "De

Cramp" tussen Kastel en Moerzeke (provincie Oost-Vlaanderen). (zie fig. 1). Deze inventarisatie maakt deel uit van de European Invertebrate Survey, een onderzoeksproject dat o.a. tot doel heeft om verspreidingskaarten op te stellen van alle Europese ongewervelden. Sinds 1985 worden in het kader daarvan een aantal gebieden in Dendermonde en omgeving door de auteurs onderzocht op de aanwezigheid van recente niet-mariene weekdieren (M. Keppens, 1987 en M. Keppens & D. Keppens, 1988).

Historiek en biotoopschets

"De Cramp" is één van de weinige overgeble-

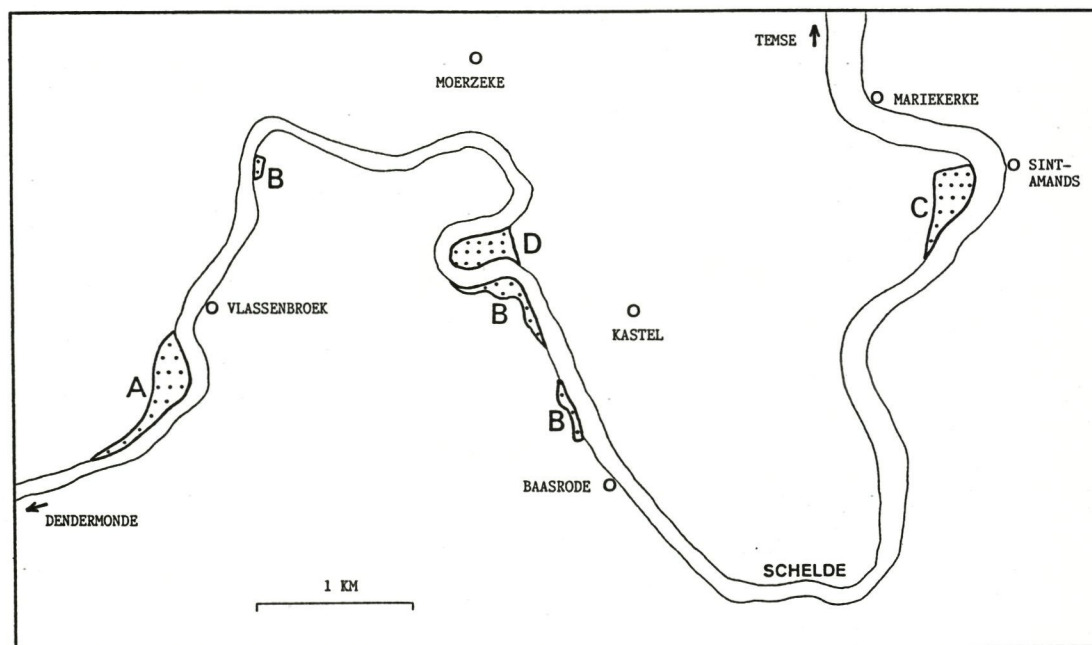

Fig. 1. Situering van "De Cramp" t.o.v. enkele andere zoetwaterschorren langs de Schelde
A: Groot Schoor (B.N.V.R.)
B: Vlassenbroekse Schorren (Wielewaal)
C: Sint-Amandsschoor (B.V.B.V.-C.C.B.V.)
D: De Cramp (B.V.B.V.-C.C.B.V.)

* Wetenschappelijk medewerker KBIN, Afdeling Recente Invertebraten, Vautierstraat 29, 1040 Brussel.

Verklaring van enkele termen uit de tekst

— malacofauna:

De fauna van een gebied is een lijst van de diersoorten die in dat gebied voorkomen. Meer specifiek spreekt men bv. van avifauna (lijst van vogelsoorten), herpetofauna (lijst van reptielen en amfibieën), entomofauna (lijst van insectensoorten), enz... De malacofauna van een bepaald gebied is een lijst van de weekdieren die er leven (het Griekse malakos betekent week).

— saliniteit:

≡ zoutgehalte. Naargelang het zoutgehalte van water maakt men een onderscheid tussen zoet, brak en zout water.

Dier- en plantesoorten die grote schommelingen in het zoutgehalte kunnen verdragen, noemt men euryhalien. Soorten die daarentegen slechts kleine veranderingen in het zoutgehalte kunnen overleven, noemt men stenohalien. Soorten van brakwater zijn over het algemeen euryhalien. Zij moeten namelijk grote schommelingen in het zoutgehalte kunnen verdragen (bv. door toevoer van zout water uit de zee bij hoogtij en toevoer van zoet water uit de rivier bij laagtij).

ven zoetwaterschorren in België. Het gebied is gelegen binnen een meander van de Schelde, tegenover de Oubroekpolder. Vermoedelijk werd De Cramp vastgelegd gelijktijdig met de

bedijking van die polder in de 13de eeuw. Tot op vandaag is deze landtong onderhevig aan de getijdenwerking van de Schelde. De naam "Cramp" vinden we reeds terug op een kaart

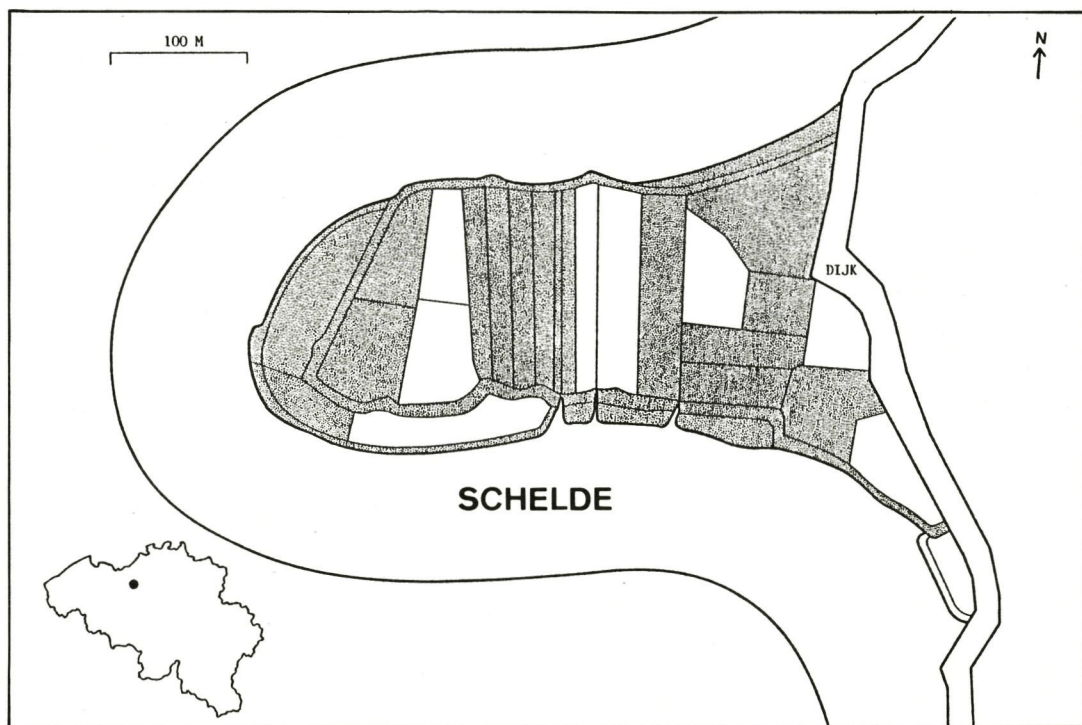

Fig. 2. Het natuurgebied De Cramp, te Moerzeke-Kastel. De grijs gekleurde percelen zijn aangekocht door het BVBV-CCBV (toestand op 01/04/1989)

van 1571. In de loop van de voorbije eeuwen werd het terrein (totale oppervlakte: 9 ha) versnipperd in percelen. Tot de dijkbreuk van 1946 werden de hoogst gelegen percelen gebruikt als akkerland. Door de toenemende verontreiniging van het Scheldewater werden ook de lager gelegen hooilanden verlaten zodat zich daar Riet kon ontwikkelen. Op grote schaal werden ook wilgen aangeplant. Sinds 1988 worden de percelen systematisch aangekocht door het BVBV-CCBV (Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels - Coördinatie Comité voor de Bescherming van de Vogels) met de bedoeling om De Cramp als een aaneengesloten natuurreservaat te beheeren (fig. 2).

Men kan in de buitendijkse zoetwaterschorren langs de Schelde in hoofdzaak twee biotooptypes onderscheiden: rietland en wilgenstruweel. In De Cramp is het rietland sterk vervuigd doordat gepaste beheerswerken (wintermaai met afvoer van het maaisel) jarenlang ontbraken. Stikstofminnende ruigtekruiden zoals Grote Brandnetel en Reuzenbalsemien hebben het Riet op vele plaatsen

verdrongen. De wilgenstruwelen in De Cramp vormen een echt wilgenvloedbos. Oorspronkelijk werden de buitendijkse wilgenbossen gebruikt als hakgrienden. Om de drie à vier jaar werd het hout geoogst voor het vervaardigen van allerlei gebruiksvoorwerpen. Door het verdwijnen van de griendcultuur is er ook hier verruiging opgetreden.

Wegens het landschappelijk, historisch en ecologisch belang van dit zeldzaam geworden biotoop dat onderhevig is aan de getijdenwerking van de Schelde, zijn bijzondere beschermings- en beheersmaatregelen dan ook geen overbodige luxe.

Malacofauna

Op verscheidene plaatsen in De Cramp werden waarnemingen verricht. De slakken werden verzameld door middel van handvangsten. Hieronder geven we een systematische lijst van de waargenomen soorten. Soorten waarvan enkel lege huisjes in aanspoelsel werden gevonden, zijn niet in deze lijst opgenomen.

Landgastropoden

Familie ELLOBIIDAE

Carychium minimum MULLER, 1774 - Plompe Dwergslak

Familie COCHLICOPIDAE

Cochlicopa lubrica (MULLER, 1774) - Glanzende Agaathoren

Familie VALLONIIDAE

Vallonia pulchella (MULLER, 1774) - Fraaie Jachthorenslak

Familie SUCCINEIDAE

Succinea (Succinea) putris (LINNAEUS, 1758) - Gewone Barnsteenslak

Familie ARIONIDAE

Arion (Kobeltia) distinctus MABILLE, 1868 - Donkere Wegslak

Arion (Arion) rufus (LINNAEUS, 1758) - Grote Wegslak

Familie ZONITIDAE

Vitrea (Crystallus) crystallina (MULLER, 1774) - Gewone Kristalslak

Oxychilus (Oxychilus) cellarius (MULLER, 1774) - Kelderglansslak

Oxychilus (Oxychilus) draparnaudi (BECK, 1837) - Grote Glansslak

Zonitoides (Zonitoides) nitidus (MULLER, 1774) - Donkere Glansslak

Familie AGRIOLIMACIDAE

Deroceras (Deroceras) laeve (MULLER, 1774) - Kleine Akkerslak

Deroceras (Agrilimax) reticulatum (MULLER, 1774) - Gevlekte Akkerslak

Familie EUCONULIDAE

Euconulus fulvus (MULLER, 1774) - Tolslakje

Familie CLAUSILIIDAE

Balea (Alinda) biplicata MONTAGU, 1803 - Grote Regenslak

Familie HELICIDAE

Perforatella (Pseudotrichia) rubiginosa (SCHMIDT, 1853) - Oeverloofslak

Trichia (Trichia) hispida (LINNAEUS, 1758) - Behaarde Slak

Arianta arbustorum (LINNAEUS, 1758) - Heesterslak

Cepaea nemoralis (LINNAEUS, 1758) - Gewone Tuinslak

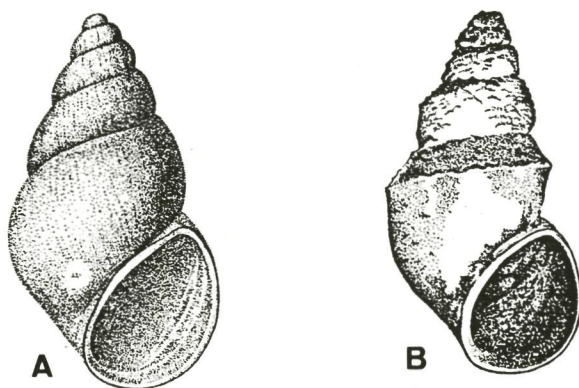

Fig. 3. A: *Potamopyrgus antipodarum* (GRAY), Erbisœul, $h = 3,8$ mm;
B: Idem, vorm *carinata*, Antwerpen, $h = 5,2$ mm
(uit W. ADAM, 1960)

Zoetwatergastropoden

Familie HYDROBIIDAE

Potamopyrgus antipodarum (GRAY, 1843) - Brakwaterhorentje

Familie LYMNAEIDAE

Lymnaea (Galba) truncatula (MULLER, 1774) - Leverbotslakje

Twee van de waargenomen soorten worden hier iets uitvoeriger besproken.

Het Brakwaterhorentje (fig. 3) was oorspronkelijk een Nieuw-Zeelandse soort die werd ingevoerd op de Britse eilanden, vermoedelijk rond het midden van de 19de eeuw. Van daaruit koloniseerde ze een deel van continentaal Europa (PONDER, 1988). *P. antipodarum* werd in Groot-Brittannië voor het eerst aangetroffen in 1889 in brakwater (rivier Theems). Ze werd door E.A. SMITH beschreven onder de naam *Potamopyrgus jenkinsi* (SMITH, 1889) (ADAM, 1960). De eerste gesignaleerde vondst in België betreft een exemplaar verzameld op 26.III.1927 door L. GILTAY in een grachtje met brakwater langs de linkeroever van de Schelde nabij Antwerpen (DUPUIS, 1927). Het Brakwaterhorentje is een sterk euryhaline soort die grote en bruuske veranderingen in het zoutgehalte van het water kan verdragen (ADAM, 1942, 1947 en 1960). Daarnaast lijkt ze ook weinig nadeel te ondervinden van waterverontreiniging (JANSSEN & DE VOGEL, 1965).

De voortplanting is merkwaardig. De populaties bestaan overwegend uit vrouwelijke exemplaren. Naast geslachtelijke voortplanting komt parthenogenese voor. De onbevuchte eieren van de vrouwelijke slakjes ontwikkelen zich tot jongen (PONDER, 1988). Bovendien is *P. antipodarum* ovovivipaar. De

jongen blijven gedurende het embryonale stadium in het moederlichaam en worden als slakjes geboren (ADAM, 1960, JANSSEN & DE VOGEL, 1965 en PONDER, 1988).

Buiten de gewone vorm komen nog twee andere vormen van deze soort voor. Exemplaren waarvan het huisje een doorlopende kiel bezit worden tot de vorm *carinata* gerekend. Bij de vorm *aculeata* heeft het huisje een onderbroken kiel, bestaande uit korte stekels of haakjes (VAN GOETHEM, 1987). Het is nog niet duidelijk of er een verband bestaat tussen de schelpvorm en de saliniteit van het water. De negen door ons gevonden exemplaren behoren alle tot de gewone vorm. Wij troffen de dieren aan bij eb op algen in een getijdengeul. Alhoewel *Potamopyrgus antipodarum* in nagenoeg alle provincies van België is waargenomen, is het aantal lokaliteiten relatief beperkt (fig. 4). Het is vooral door de euryhalinie en het vermogen om zich in stromend water voort te bewegen, zelfs tegen de stroming in (positief reotactisme) dat de soort zich steeds meer van brak- naar zoetwater heeft uitgebreid (ADAM, 1947).

Tijdens de intensieve inventarisatie van de land- en zoetwatermollusken in het Dendermondse werd de soort op geen enkele andere plaats in één van de UTM-hokken ES 75 of ES 85 waargenomen (M. KEPPEMS & D. KEPPEMS, 1988 en M. KEPPEMS & D. KEPPEMS,

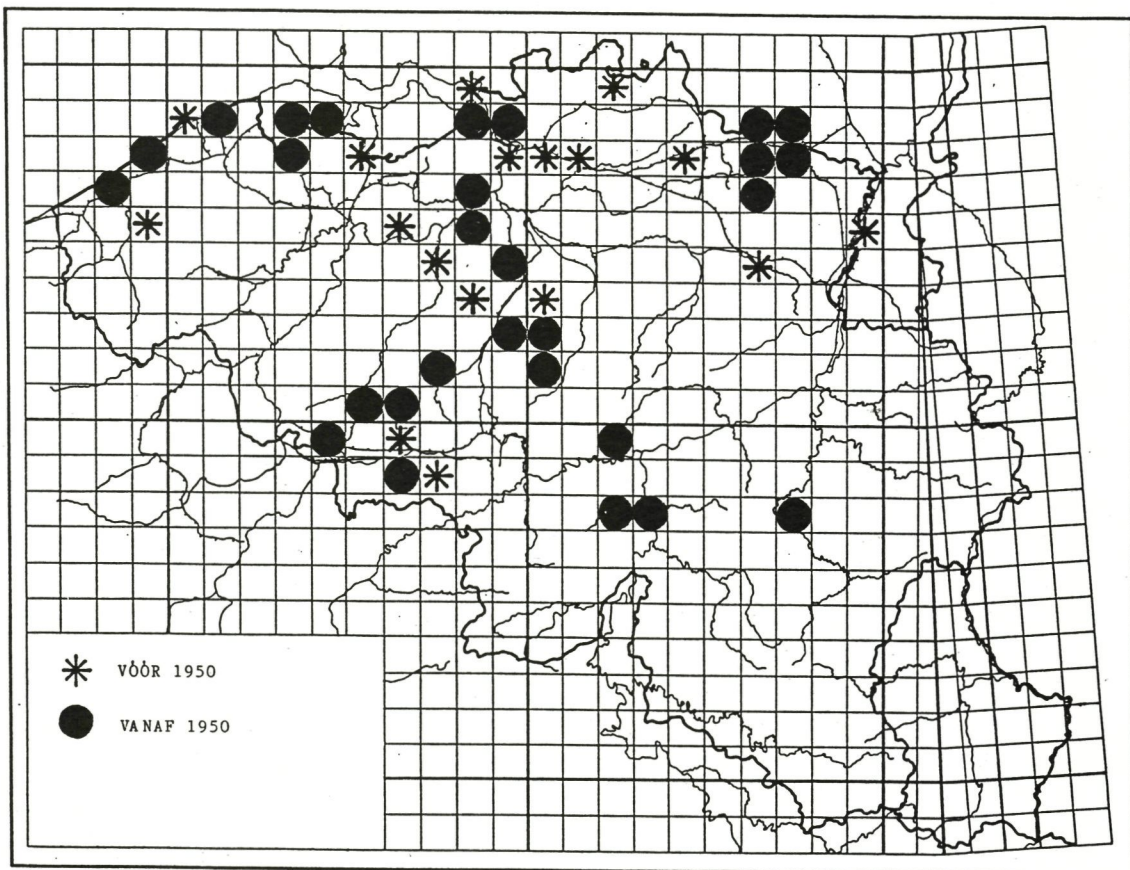

Fig. 4. UTM-verspreidingskaart van *Potamopyrgus antipodarum* (GRAY) in België volgens de thans beschikbare gegevens op het KBIN

te verschijnen). Er zijn trouwens nog geen meldingen van waarnemingen in ES 75. De vorige vondst in ES 85 dateert van 1946. Toen werd één levend exemplaar gevangen in een poldersloot in "Het Zwijn" te Kastel (gegevens KBIN). Een andere interessante vondst is deze

van de Oeverloofslak *Perforatella rubiginosa* (fig. 5). Deze landslak die voor het eerst in België werd waargenomen in 1963 door W. VADER, leeft in zoetwatergetijdengebieden. De vindplaatsen in België situeren zich alle in schorren langs de Schelde, de Durme, de

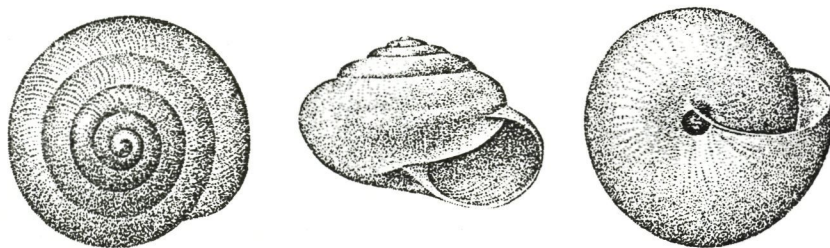

Fig. 5. *Perforatella rubiginosa* (SCHMIDT), vindplaats onbekend, $d = 6,3$ mm (uit W. ADAM, 1960)

Rupel, de Vliet en de Nete (VADER, 1977). Na 1964 werden geen waarnemingen van *P. rubiginosa* gemeld aan het KBIN tot 1985. Toen vonden wij levende exemplaren in het Wielewaalreservaat „de Vlassenbroekse Schorren” tussen Vlassenbroek en Baasrode (ES 85). In 1988 werd de soort door ons ook waargenomen in het "Groot Schoor" te Grembergen (ES 75) en in het "Sint-Amandsschoor" en "De Cramp" te Moerzeke-Kastel (ES 85) (M. KEPPENS & D. KEPPENS, 1989).

Dankwoord

Graag danken wij Dr. J. VAN GOETHEM (hoofd van het departement Invertebraten van het KBIN) en drs. T. BACKELJAU (KBIN) voor het kritisch nalezen van het manuscript. M. DE VRIENDT, conservator van De Cramp, verleende ons toestemming om in het reservaat waarnemingen te verrichten. Verder danken wij de directeur van het KBIN voor de toelating om illustraties over te nemen (fign. 3 en 5).

Geciteerde literatuur

- ADAM, W. - 1942 - *Notes sur les gastéropodes*. XI. Sur la répartition et la biologie de *Hydrobia jenkinsi* SMITH en Belgique. - *Bulletin van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België*: 18 (23): 1-18.
- ADAM, W. - 1947 - Révision des Mollusques de la Belgique. I. Mollusques terrestres et dulcicoles. - *Verhandelingen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België*: 106: 1-298.
- ADAM, W. - 1960 - Mollusques. I. Mollusques terrestres et dulcicoles. - *Patrimonium van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, reeks Faune de Belgique, Brussel*: 1-402.
- DE WILDE, J.J., MARQUET, R. & VAN GOETHEM, J.L. - 1986 - Voorlopige Atlas van de landslakken van België / Atlas provisoire des gastéropodes terrestres de la Belgique. - *Patrimonium van het K.B.I.N., Brussel*: 1-285.
- DUPUIS, P. - 1927 - Faune malacologique de la Belgique. Notes concernant la découverte, par le Dr Giltay, de deux espèces de mollusques nouveaux pour la faune belge. - *Annales de la Société Royale Zoologique de Belgique*: 58: 31-38.
- JANSSEN, A.W. & DE VOGEL, E.F. - 1965 - Zoetwatermollusken van Nederland - *Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, Amsterdam*: 1-160.
- KEPPENS, M. - 1987 - Verspreidingsonderzoek naar de land- en zoetwatermollusken in het Dendermondse. - Scriptie voorgedragen tot het bekomen van het diploma van geaggregeerde van het Lager Secundair Onderwijs. - Bisschoppelijke Normalschool, Sint-Niklaas: 1-358.
- KEPPENS, M. & KEPPENS D. - 1988 - Een inventarisatie van de land- en zoetwatermollusken van Dendermonde. - *Studiedocumenten van het K.B.I.N.*, 52: 1-38.
- KEPPENS, M. & KEPPENS, D. - 1989 - Recente waarnemingen van *Perforatella rubiginosa* (SCHMIDT, 1853) in België (Mollusca, Gastropoda, Helicidae). - *Gloria Maris*, 28: 10-15.
- KEPPENS, M. & KEPPENS, D. - Het inventarisatieproject van de malacofauna van Dendermonde: een recent overzicht. - te verschijnen in *Proceedings van het Symposium "Invertebraten van België"*, K.B.I.N., 1988.
- PONDER, W. - 1988 - *Potamopyrgus antipodarum* - a molluscan coloniser of Europe and Australia. - *J. Moll. Stud.*, 54: 271-285.
- VADER, W. - 1977 - Habitat and distribution of *Perforatella rubiginosa* (Gastropoda, Pulmonata) in the freshwater tidal region of the Scheldt estuary, Belgium. - *Hydrobiologia*, 52 (1): 23-28.
- VAN GOETHEM, J.L. - 1987 - Nieuwe naamlijst met aantekeningen van de recente niet-mariene weekdieren van België. - *Studiedocumenten van het K.B.I.N.*, 44: 1-65.

Valentijn van Sint-André, of de 6de Potvis op onze kust

José Gaytant

Op zondag 12 februari 1989 spoelde waarschijnlijk voor de zesde maal een Potvis aan op Belgische bodem. Duizenden bezoekers kwamen de reus bewonderen. Voor de meeste nieuwsgierigen was het echter 45.000 kg. onbekend vlees, en velen gingen met vragen of verkeerde informatie naar huis.

De eerste melding ontvingen wij op zaterdag 11 februari. Niet diep in zee, tussen Duinkerken (Fr.) en de Trapegeersbank, werden drie (?) walvisachtigen waargenomen. Zondag 12 februari verscheen één dier voor de kuststrook De Panne - Oostduinkerke. De walvis, welke van vrij grote omvang leek, was nog niet determineerbaar. We noteerden enkel een vrij kleine rugvin, reusachtige staart en een uitademing (spuitgat) vooraan. Het uitademen, te zien door de reusachtige spuitende fontein, was nog regelmatig en de

harde staartklappen fascinerend. Rond 17 u. liep de walvis vast tussen twee zandbanken en de doodstrijd begon. Rond 19.30 u. viel zijn ademhaling stil, en bracht hij door een zeer rauw gegil even ontzag in de steeds meer opdringende menigte bezoekers. Hij betuigde tenslotte aan zichzelf een laatste eer door met enkele ultieme staartslagen een kuil te slaan waarin een volwassen persoon volledig zou kunnen verdwijnen.

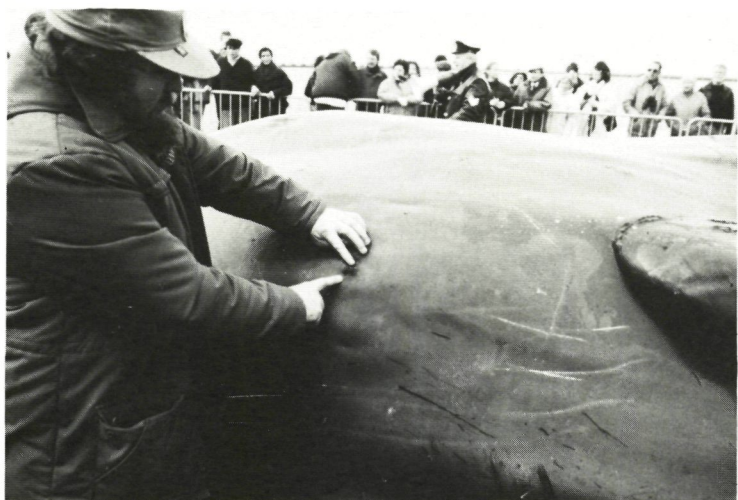
Op maandag 13 februari konden duizenden bezoekers en schoolkinderen het dier bezichtigen. Tegen de avond werden enkele stukjes uit de vetlaag, lever en darmen gesneden voor laboönderzoek bij het KBIN.

Tenslotte kreeg de inmiddels onwelruikende, doffe massa zijn laatste rustplaats, en dit na veel problemen, in de schoolhoeve Ten Bogaerde.

Oog

Oor

Spuitgat en reukopening

Wat zijn nu walvisachtigen?

De Potvis behoort tot de groep der zoogdieren, en niet tot de vissen. In de groep der zoogdieren onderscheiden we land- en zeezoogdieren. De meeste zoogdieren zijn wel echte landbewoners. Walvissen, robben en andere zeezoogdieren pasten zich echter terug aan en werden opnieuw gestroomlijnde zwemmers. Ook de ademhaling, het evenwichtsgevoel, het horen en ruiken pasten zich aan, op een eigen typische wijze, aan het leven in water.

Zeezoogdieren vinden we in vier orden nl.:

1. Carnivora (vleesetende zoogdieren) zoals IJsberen, Zeeotters...
2. Zeeroofdieren zoals robben, zeehonden, Walrussen. Verschil met de Carnivora is dat de poten vinnen geworden zijn.
3. Zeekoe-achtigen (plantenetende zeezoogdieren).
4. Walvisachtigen

De oudste bekende walvisfossielen werden ontdekt in vijftig tot zestig miljoen jaar oude afzettingen uit het Vroege en Midden-Eoceen. In de groep der walvisachtigen (2 orden - 64 soorten) onderscheidt men twee ontwikkelingen nl.

1. De Baardwalvissen (*Mystacoceti*)

Die worden ook wel baleinwalvissen genoemd. Zij hebben geen tanden maar wel baleinplaten, een 300 paar "borstels" die aan het verhemelte hangen. De schedel is symmetrisch en beide neusgaten zijn functioneel. Zij filteren het zeewater dat zeer rijk is aan plankton. We onderscheiden drie families:

- a. de echte walvissen: Noordkaper, Groenlandse Walvis, Dwergwalvis.
- b. Grijsze Walvissen
- c. Vinvissen: Blauwe Vinvis, Gewone Visvis, Noordse Vinvis, Dwergvinvis, Bultrug.

2. De Tandwalvissen (*Odontoceti*)

Hiertoe behoort eindelijk onze Potvis!

De tandwalvissen kenmerken zich ondermeer door het bezit van goed ontwikkelde tanden. Deze zijn echter nooit te verdelen in snijtanden, hoektanden, kiezen. De onderkaak is veel korter dan de bovenkaak. Alleen in deze onderkaak staan tanden, variërend in aantal van 18 tot 30 aan elke kant, dikwijls verschillend in aantal in beide kaakhelften. "Onze Potvis" telde 18 linker- en 18 rechtertanden op de onderkaak. Die zijn kegelvormig en meten ongeveer 46 cm. waarvan $\pm$ 30 cm. wortel. Deze tanden passen bij gesloten bek in sterke, met hoorn beklede holten in de

bovenkaak; op deze wijze kan de Potvis zijn voedsel stevig vasthouden. In theorie zou hij een mens kunnen opslokken. Of dat ook wel gebeurd is, is echter nooit bewezen. Hans Hass en Jacques Cousteau beweren integendeel — steunend op hun ervaringen als duikers — dat deze dieren zich eerder vriendelijk gedragen tegenover de voor hen toch erg kleine mens. De Potvissen hebben maar één spuitgat en het bovenste deel van de schedel is enigszins asymmetrisch, alsof deze naar rechts is gedraaid. Inderdaad, bij deze Potvis zagen we duidelijk dat de grote spuitopening vooraan de bovenkop zich op zijn linkerhelft bevond.

We onderscheiden volgende families (wetenschappers zijn het niet eens over het precieze aantal)

- a. Rivierdolfijnen
- b. Spitsdolfijnen (of Spitssnuitdolfijnen)
- c. Narwalachtigen (of Witte Dolfijnen)
- d. Dolfijnachtigen (waaronder Griend, Zwaardwalvis, Orca, Tuimelaar)
- e. Bruinvissen
- f. Potvissen

De familie der potvissen bestaat uit "echte potvissen" = *Physeterinae* en "dwergpotvissen" = *Koginae*. De onderfamilie dwergpotvissen zou volgens sommige wetenschappers nog eens bestaan uit Dwergpotvis en de Kleinste Potvis.

Het aangespoelde exemplaar te Koksijde betrof een volwassen mannetje "Echte Potvis" *Physeter macrocephalus*. Zijn wetenschappelijke naam verwijst naar: *Physeter* = slechts één neusgat (welke kenmerkend is voor alle tandwalvissen) en *macrocephalus* = enorme kop.

Het is de grootste soort der tandwalvissen waarbij het mannetje 15 tot 18 meter kan worden. Dit exemplaar meet juist 17 meter. Ter vergelijking kunnen bij de baardwalvissen de Noordkaper tot 27 m. lang worden en de Blauwe Vinvis tot 33 meter (bijna tweemaal zo lang!). Volwassen wijfjes Potvis meten 10 à 12 meter.

Het gewicht dan: het gestrande dier te Koksijde was blijkbaar een wat vermagerd exemplaar. De speklaag was slechts 17 cm. daar waar grote dieren ongeveer 24 cm speklaag bezitten. Een schatting van 21 ton was bij benadering, doch wetenschappers spreken van "tot 50 ton" voor mannetjes en "tot 20 ton" voor wijfjes. En de Potvis benaderde inderdaad de 45 à 50 ton!

Ouderdom? Aanwezige wetenschappers gaven als antwoord: "Volwassen mannetje, dus minimum 2 jaar". Een gemiddelde leeftijd zou rond de 40 à 45 jaar liggen. Deze leeftijd kunnen we slechts met zekerheid, en dan nog

Navel, penis, aarsopening

met enige marge, aflezen van de oorprop in het oor. Jaarlijks verblijven de koppels bij de geboorte van het jong in de warmere breedten. Tijdens dit verblijf groeien de exemplaren zelf ook het snelst, en vormt de groei van de oorprop als het ware een jaarring. Daarna trekken de Potvissen naar kouder water. Wanneer zij, door voedselgebrek of -overschot, in warmer water blijven, kan de oorprop twee groeiringen krijgen op één jaar. Dit gebeurt wel uitzonderlijk.

De structuur en het leven der Potvissen

Deze kleine, maar toch aparte familie der Potvissen, wordt dus ingedeeld in "Echte Potvissen" en "Dwergpotvissen". Enkel de eerste soort kennen wij door aanspoelingen aan de Belgische kust. Van de tweede soort noteren wij slechts één stranding in Nederland (Noordwijk, 1925).

Kenmerkend voor beide groepen is de bijna vierkante kop, waarvan de uiterlijke vorm niet wordt bepaald door die van de schedel, maar door het spermaceti-orgaan, dat in de kopholten is opgeborgen. De schedel is snavelvormig en plat. Achterop staat een hoge dwarse kam, die de achterzijde vormt van de ruimte die aan de kop zo'n reusachtige omvang verleent. Deze ruimte is door een tussenschot verdeeld in twee helften. Ze is gevuld met een elastisch bindweefsel, het spermacetikussen, dat zeer veel cellen bevat waarin een heldere olieachtige stof is opgeslagen, het "spermaceti" of "walschot". Vroeger werd deze spermaceti (de naam sperma ceti = zaad van de walvis, berust op een misverstand) gebruikt bij de fabricage van een kostbaar soort kerkkaarsen, die veel licht verspreiden en niet walmden, thans nog als smeermiddel voor fijne werktuigen en voor de fabricage van cosmetische artikelen zoals

huidcrèmes en lippenstiften en andere schoonheidsprodukten. In de apotheek werd spermaceti gebruikt als grondstof voor zalven. In de middeleeuwen gold het als een probaat middel tegen bloedingen en om pijn te stillen. Op lichaamstemperatuur is dit spermaceti doorzichtig maar bij afkoeling stolt het tot een soort zacht, wit ivoor dat na zuivering zo glanzend is als parelmoer. Uit volwassen Potvis kan men zo'n 1.000 kg. van deze stof winnen. In oude verslagen lezen we dat ooit eens bijna 5.000 kg. gewonnen werd bij een uitzonderlijk groot diert. Nu terug naar het orgaan zelf. Lange tijd heeft men gemeend dat dit diende voor de regeling van het drijfvermogen. Inmiddels neemt men echter aan dat het meer functies heeft en o.m. van groot belang is bij het duiken. Potvissen duiken tot 2.000 meter en dieper, en blijven langer dan één uur onder zonder nieuwe zuurstof opname. Ze duiken loodrecht en bij het duiken ademen ze uit! Ze bezitten voldoende zuurstofvoorraad, verspreid in verschillende kamers in het ganse lichaam (in spieren en bloed). Bij de Potvissen is het linkerneusgat vergroot S-vormig, en ongeveer 30 cm. lang. Hierdoor ontstaat bij het spuiten de karakteristieke dampwolk, een fontein welke 5 tot 8 m. hoog spuit.

Opvallend is ook de zeer kleine oog-, (6 cm!), oor- (2 cm!) en reukopening. Wetenschappers menen dat het veeleer de enorme kop is, met een omtrek van 8,85 m bij dit exemplaar, die de gezichts- en gehoorfuncties vervult. De holle kamer ontvangt alle geluiden, versterkt deze via "snaren" en seint deze via de schedelbeenderen door naar de hersenen. Ik zou zeggen, die voorkop is als een vioolkast, waarbij snaren trillingen in die klankholte versterken en verstaanbaar maken. Dit systeem vangt dus in feite ogen en oren, en Potvissen kunnen op deze wijze contact hebben met soortgenoten tot 80 km. ver. Zo zou een dier in Noord-Frankrijk dus contact kunnen hebben met een levensgezel in Nederland. Maar tegenover deze massieve bovenkop, is de kleine bek met smalle onderkaak een even opvallend kenmerk. De totaliteit van de rechthoekige kop (6 x 3 x 2 meter) en de zeer kleine bek nemen ongeveer een derde van de hele lichaamslengte in beslag.

Alhoewel dolfijnen en Potvissen tot dezelfde familie van tandwalvissen behoren, vermoeden wetenschappers sterk dat Potvissen niet hetzelfde sonar-systeem bezitten als dolfijnen. Typisch voor Potvissen zijn de rij lange knobbels achter de lage vetvin op de rug. Hij heeft kleine borstvinnen ("afgedankte voorpoten") en een kanjer van een staartvin. Dit

exemplaar had een mooie accoladevormige staart van ruim vier meter breed. De opperhuid (zeer fijn voor zo'n dier, amper 1 cm) is glad, donker gekleurd op de rug en lichter op de buik. De maag is verdeeld in vier holten en de darmen meten ongeveer 15-maal de lengte van het lichaam. Voor dit dier betekent dit zowat 255 meter. Eigen aan walvissen is de walgelijke geur van dit darmstelsel, die dus niet zuiver is veroorzaakt door verrotting.

Op de onderbuik bemerkten we drie "elementen" waarvan weinig kijklustigen begrepen wat het was. De navelput had een doorsnede van 45 cm, de penis was 86 cm. lang en de anus was 35 cm. De teelballen bevinden zich in het lichaam.

Potvissen komen voor in elke diepe oceaan, dus eigenlijk niet in de Noordzee. Jaarlijks maken zij (vooral de stieren) een trektocht van warmere oceanen naar kouder water. Voor ons continent loopt de dichtste route vanuit de Atlantische Oceaan via de zuidkust van IJsland of Noord-Schotland - Noord Finland tot Rusland. Zwemmend halen ze een snelheid van 25 à 30 km. per uur.

De huid kent een eerder complexe samenstelling. De speklaag, die als wisselende isolatie dient, is doortrokken met bloedvaten. Door de bloedvaten te verwijden kan het bloed vrijer doorstromen en de overvloedige warmte afvoeren naar de huid. Door de bloedvaten nauwer te maken, wordt de doorstroming met warm bloed afgeremd. De speklaag houdt de dieren warm genoeg, zelfs als ze stil liggen. Het neusgat zit bovenaan de kop (op de plaats die het eerst bovenkomt als ze opduiken) en vormt het enige punt zowel voor het in- als voor het uitademen. Keelgat en luchtpijp zijn gescheiden, en Potvissen kunnen dus niet ademen door hun mond. Alhoewel ze geen stembanden hebben zijn het verbazingwekkend luidruchtige dieren met een heel repertoire van krakende, kreunende, piepende en fluitende geluiden die kilometers ver doordringen in het water en soms zelfs aan de oppervlakte te horen zijn voor de mens.

De paring en het werpen van het jong (na een draagtijd van 16 maanden) heeft plaats in warmere oceanen. Jongen krijgen zes à negen maanden de dikke, stroperige moedermelk met weinig suiker maar overvloedig vet. Hierdoor groeien de jongen zeer snel, van vier tot acht meter. Potviskoeien, kalveren en nog niet volwassen dieren vormen groepen van 10 tot 20 leden, welke zich bij andere groepen kunnen voegen. In het paarseizoen (het najaar) voegen de grote stieren zich bij de groep. Jonge stieren vormen aparte vrijgezellen-kudden.

Als grootste tandwalvis en diepste duiker

voeden de Potvissen zich hoofdzakelijk met pijlinktvissen, maar ook andere vissen en zelfs haaien. Vaak is de kop bedekt met littekens van de zuignappen van Reuzenpijlinktvis die op grote diepten wordt gevangen. Dikwijls hebben ze de neiging, en dan vooral oude stieren, om met de prooi te spelen. Sommige diepzee-inktvissen, tot dusver onbekend door de wetenschap, zijn uitsluitend bekend via restanten gevonden in de magen van aangespoelde Potvissen. De dagelijkse voedselopname kan oplopen tot 1.000 kg. De Orca of Zwaardwalvis is waarschijnlijk het enige zeeroofdier (buiten de mens) dat de Potvis durft aanvallen, doch vaak zonder succes.

Economisch meer waard "DOOD" dan levend

Potvissen zijn eeuwenlang commercieel bejaagd. Tienduizenden zijn en worden er jaarlijks gedood, de laatste tijd vooral door de pelagische walvisvloten. De massale jacht op Potvissen begon vooral in de 18de eeuw onder impuls van Amerika.

Hun traan, die andere kwaliteiten heeft dan die van de overige walvissoorten, werd o.m. gebruikt voor de fabricage van kaarsen, als brandstof, als fijne smeerolie, bij de leerbereiding, maar heden nog enkel als basis voor cosmetica. In het darmkanaal vindt men klompen amber. Dit produkt, waarschijnlijk afkomstig van ziekelijke afvalstoffen, was een der klassieke wondermiddelen. Amber is vermoedelijk een afscheidingsprodukt, ontstaan uit de hoornige snavels van opgeslokte inktvissen. Het wordt met de uitwerpselen verwijderd. Deze amber bestaat uit onooglijke, onregelmatig gevormde wasachtige klompen, in kleur variërend van lichtgrijs tot bruinzwart. Amber drijft op het water en spoelt wel aan op kusten van tropische en subtropische delen van de wereld. Vaak bevatten de klompen de chitineuze (hoornachtige) snavels van inktvissen. Van de verschillende soorten amber is vooral de grijze — niet te verwarren met ambre jaune, zoals barnsteen wel wordt genoemd — de waardevolste. De prijs vertoont wel enige schommelingen. Op het ogenblik bedraagt de prijs per kg. ongeveer 70.000 F. Rumphius beeldt in zijn beroemde boek de Amboinsche Rariteitenkamer (1705) een stuk af met een gewicht van 90 kg. dat toendertijd een waarde vertegenwoordigde van 6.000.000 F. In een in 1923 bij Durban (Zuid-Afrika, Natal) bemachtigde Potvis werd niet minder dan 500 kg. amber aangetroffen.

Niet altijd vinden we deze grijze amber terug in het darmstelsel van aangespoelde exemplaren, en de gevonden hoeveelheden bedragen meestal een 50 kg. Deze zeer kostbare stof

wordt tegenwoordig in de parfumindustrie gebruikt. Bijna alles van de walvis is bruikbaar. Een deel van het vlees is zelfs eetbaar (heeft enige gelijkenis met paardebiefstuk) en tanden dienen ondermeer voor pianotoetsen. Vet en beenderen worden verwerkt. Het overige dient als toevoeging bij katte- en hondevoer.

Alhoewel over alle oceanen verspreid, tonen sommige populaties ernstige tekenen van achteruitgang. Ieder jaar hebben walvisjagers het moeilijker om "hun aantal" te kunnen doden. Als gevolg van overbejaging zijn zeer grote dieren zeldzaam geworden en hierdoor worden de afmetingen van Potvissen kleiner dan vroeger. Dit is niet zo bij de olifanten waarbij de ivoor-tanden kleiner worden doordat steeds de grootste mannetjes worden geschoten.

Onder druk van de publieke opinie, die zich verzet tegen de walvisvangst en tegen het gebruik van walvisprodukten, is de jacht op de Potvis in 1982 stopgezet, onder voorbehoud van een deel van de Japanse populatie in het noordelijk deel van de Grote Oceaan.

Er bestaat dus nog steeds walvisvangst! De commerciële walvisvangst wordt geregeld door de International Whaling Commission (IWC) en zorgt voor overeenkomst tussen lidstaten (vooral Japan en Rusland) i.v.m. de vangsthoeveelheden (Quota). Maar er zijn ook niet aangesloten lidstaten, en er zijn ook piratenwalvisvaarders!

Gedurende de laatste 50 jaar werden meer dan 2 miljoen walvissen afgeslacht. Dat betekent zoveel als 4 à 5 dieren per uur - of meer dan 100 dieren per dag. En dat gedurende een halve eeuw! Het doden duurt slechts enkele minuten. Een harpoen zoekt door de lucht, boort zich in het lichaam van de walvis en belet op die manier zijn vlucht. Een tweede harpoen wordt dan afgevuurd, die de genadeslag voor het dier betekent, het projectiel is nl. voorzien van een punt die binnenin het lichaam explodeert en de longen van de walvis in stukken rijt.

Ook de gevolgen van de zeevervuiling hebben effect op zeezoogdieren. Onze wereldzeeën worden stilaan grote riolen, vol industrieel afval. Vele zoogdieren en zeevogels dragen sporen van gechlorde koolwaterstoffen, organische fosfaten en zware metalen zoals kwik en cadmium.

Door de doeltreffende werking van World Wildlife Fund en International Union for Conservation of Nature werd er een aanzienlijke vooruitgang geboekt in de bescherming van de zeeën. Zo werd de Indische Oceaan tot beschermd gebied voor walvissen uitgeroepen en werd eind 1985 de commerciële jacht op

alle walvisachtigen opgegeven.

WWF en De Wielewaal vragen uw steun voor:

- een betere bescherming van de belangrijkste habitats, daar waar de zeedieren zich voeden, uitrusten, zich voortplanten: de mangroven, koraalriffen, zones met rijke plantengroei en kustgebieden zoals de Waddenzee die de grootste broedplaats is van onze Noordzee.
- het behoud van mariene soorten die in aantal verminderen of op punt staan uit te sterven: walvisachtigen, Walrussen, zeeleeuwen, Zeeotters, zeehonden, schildpadden, albatrossen, stormvogels, papegaaiduikers...
- het tegengaan van schadelijke praktijken: giftige lozingen in zee, verkavelingen langs de boord van het water...

Met deze uitleg hopen wij dat u zult inzien dat

de gestrande Potvis in feite een wonderlijke en fijnzinnige creatie is van de natuur waarover wij als mensen nog vrij weinig weten. Het aanspoelen gaf ons allen de kans kennis te maken met de waardevolste en diepzinnigste levenswaarden uit die machtige oceanen, ze te beleven maar vooral ook om ons de hoogdringende noodzakelijkheid tot algemene bescherming van ons ganse natuurpatrimonium te doen inzien.

J. Gaytant, Zeelaan 89, 8460 Koksijde

In de duinenabdij te Koksijde werd, i.s.m. het Koninkl. Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel en De Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, Antwerpen een tentoonstelling ingericht over de Potvis. Dagelijks open van 10 - 18 u.

ZOEKERTJE

Te koop:

- British Bird Songs and Calls (Grebes to Buntings) 2 cassettes (elk 54 min., als nieuw, wegens dubbelbestelling). Prijs: 500 F - in totaal
- Bird Songs (nr 1 tot 15) + Mammal Voices (nr 1 en 2) 17 langspeelplaten, als nieuw, wegens aanschaf cassettes Prijs: 4000 F in totaal

Gevraagd:

- A Field Guide to the Birds of South America (met kleurplaten) (De Schauensee)
- Les oiseaux du Zaïre (Lippens en Wille)

L. Janssen, Liersestwg. 81, 2510 Mortsel, tel.: 03/449 90 41

EXCLUSIEVE NATUURREIZEN van TURILIS EXOTICA in 1990 (Lic. A 1690)

Noord-India olv R. Arnhem, voorzitter KBVBV met o.a. het vogelreservaat Bharatpur, de tijgerreservaten Sariska en Ranthambore en de steden Delhi, Jaipur en Agra (Taj Mahal).

Periode: 03/02 - 17/02/90 Richtprijs: 64.500 F.

IJsland olv M. Sloodmaekers, natuurfotograaf, met bezoeken aan vulkanen, geisers, warmwaterbaden, gletsjers, vogelklippen en de arctische fauna en flora binnen spectaculaire landschappen.

Periode: 07/07 - 21/07/90 Richtprijs: 79.500 F

Israel olv J.L. Busschaert met o.a. het Meer van Galilea, de vogelreservaten Ma'agan Michael en Hula, Mt Hermon, Jeruzalem, Ein Gedi oase, Dode en Rode Zee, Negev- en Sinai-woestijn en roofvogeltrek

Periode: 01/04 - 15/04/90 Richtprijs: 62.500 F

Waddeneilanden olv J. Witte, geboren Texelnaar met op Texel de natuurreservaten de Muy, de Slufter en de Schorren en op Vlieland de Kroonpolders. Verder fietstochten en een garnaaltocht op het wad.

Periode: 8 dagen op 28/04, 26/05 en 15/09/90 Prijs: 17.500 F

Verder zijn er reizen naar Sri Lanka, Thailand, Peru, Ecuador, Australië, Egypte en Malawi (orchideeënreis) en safaris naar Kenya, Tanzania, Zimbabwe en Botswana. In het najaar van 1989 reizen we nog naar Sri Lanka en Kenya.

Gedetailleerde reisprogrammas en andere inlichtingen zijn schriftelijk te bekomen bij: Busschaert J.L., Salvialaan 35, B-2648 Steendorp.

ADVERTENTIE

van Aalscholver tot Zeis

NIEUWE AANKOPEN NATUURRESERVATEN

1. Uitbreiding van de Steenbeemden te Kessel.

Bij notaris de Strycker te Lier werd op 29 juni 1989 een voorschot van 500 000 F betaald volgens de onderhandse verkoopsovereenkomst met dhr. J. Pouppez de Kettenis de Hollaeken.

De aankoop betreft een eikenbos, gelegen aan de Beemdstraat te Kessel, ten kadaster bekend sectie A nummers 3 en 4-A en met een oppervlakte van 1 ha 40 a.

De aankoopprijs bedraagt	1 000 000 F
de kosten	167 000 F
totaal	1 167 000 F

Afdeling Lier staat in voor 86 % van het totaal bedrag. Dit is slechts mogelijk dank zij de onverminderde inzet van het bestuur, maar vooral dank zij de giften van 300 000 F door de Vrouwelijke Service Clubs van België en van 100 000 F van de HBK - Spaarbank.

2. Bronsbosje te Etikhove (Maarkedal)

Dit perceel werd op woensdag, 28 juni gekocht bij notaris Ph. Henrist te Ronse. Het is 60 a 48 ca groot.

De aankoopprijs was	340 000 F
de kosten	63 500 F
totaal	403 500 F

De centrale betaalt hiervan 93 647 F, afdeling Schelde - Leie de resterende 319 853 F.

3. Uitbreiding van de Veewei te Hechtel-Eksel

Op vrijdag, 30 juni kochten we via notaris P. Berben te Neerpelt 2 stukken in De Veewei.

a. Een perceel moeras en sloot, ten kadaster bekend als "De Schansbemden", sectie C nummers 294/A, 294/B, 295/A, 295/B en 295/C, samen groot 26 a 20 ca.

b. Een perceel hooiland, ten kadaster bekend als "Laag Hoxenter Bemden", sectie B nummer 58/D, groot 1 ha 50 a.

De aankooprijzen waren	38 000 F
en	210 000 F
de kosten	48 000 F
totaal	296 000 F

Afdeling Noord-Limburg betaalt hiervan de 2/3.

4. Aankoop van een moeras te Lichtaart-Kasterlee.

Op vrijdag, 30 juni, kochten we via notaris Y. Lesseliers te Balen een perceel onder Kasterlee-Lichtaart, wijk A nummer 248/a, groot 34 a.

De aankoopprijs was	119 000 F
de kosten	26 175 F
totaal	145 175 F

De centrale betaalt hiervan 42 725 F, het Kempisch Reservatenfonds v.d. afdelingen uit het Turnhoutse, 102 450 F.

5. Het Vossenhol te Zottegem.

Tenslotte werd op maandag, 3 juli een weide gekocht via notaris E. Goedertier te Zottegem. Het betreft een perceel te Brakel, 5e afdeling (voorheen Sint-Maria - Oudenhove), Zege-laersbosch, gekend ten kadaster sectie E, nummer 1185/M met een oppervlakte van 34a 50ca.

De aankoopprijs was	120 750 F
de kosten	26 500 F
totaal	147 250 F

De centrale betaalde hiervan 43 333 F, afdeling Schelde - Leie de resterende 103 917 F.

Deze weide werd reeds jaren beheerd door De Wielewaal.

H. Franckx

„DRINTJEN QUETEN”, EEN NAAM OM NIET TE VERGETEN.

In de vallei van de Kleine Kaliebeek in het uiterste noorden van Lichtaart (nu fusiegemeente Kasterlee), op enkele meters van de

grens met Turnhout, liggen een 4-tal hectaren natuur- en landbouwgebied die tot nog toe op een of andere onverklaarbare wijze de moderne agro-business-dans ontsprongen zijn. Een deel van het gebied bestaat uit moerasbos, een ander deel uit schrale hooilandjes. Volgende botanische zeldzaamheden vinden er nog een groeiplaats: Waterdrieblad, Slangewortel, Wateraardbei, Veenpluis, Moerasviooltje en Melkeppe.

Van de verschillende kleine zangvogels vernoemen we o.a. Nachtegaal en Zwartkop als broedvogels. Er zitten Bruine Kikkers en interessante slakken en insecten in dit nog verder te inventariseren gebied.

We, het Kempisch Reservatenfonds, konden het niet over ons hart krijgen die waarden te laten verkommern. Daarom kochten we op 30 juni i.l. een eerste perceel van 34 a midden in dit gebied. Het is meteen het meest waardevolle op botanisch vlak. Wees gerust we gaan dit nieuwe reservaatje nog uitbreiden.

NIEUWE AANKOPEN IN HET ZAMMELSBROEK TE GEEL.

De Wielewaal en CCBV waren reeds eigenaar van bijna 4 ha natuurreservaat in het Zammelsbroek te Geel. De voorbije maanden werden hieraan nog haast 2 ha toegevoegd. Op twee openbare verkopen kon onze roeper Norbert het reservaat met enkele mooie percelen uitbreiden.

— Op 22 mei 1989 kwam een perceel 'welgelegen weide' (sectie N, nr. 774, 72a 25 ca groot) te koop. Voor 120.000 F (16,5 F/m²) werd de Wielewaal eigenaar. het perceel ligt naast de twee stukken die we reeds in bezit hadden en vormt er nu één blok mee van bijna 2 ha. De vegetatie is vrijwel dezelfde. Zo valt ook hier, op het laatstgelegen deel, (nabij de Nete) de massale groei van Wateraardbei op. Een groot deel is weerom ingenomen door Pitrus (biezen)bulten. Op het naastgelegen perceel werden ze tweemaal gemaaid het voorbije jaar (in zomer en winter) en ze zijn er haast volledig verdwenen. Prachtige schermen van Melkeppe, blauw van Glidkruid, geel van Wederik en roze van Hennepnetel kleuren nu het schrale hooiland. We hopen voor het nieuwe perceel volgend jaar hetzelfde. Blauwborst, Sprinkhaan- en Bosrietzanger, Rietgors, Grasmus, Boompieper e.a. waren op het nieuwe perceel al aanwezig en mogen er verder blijven om in alle rust hun jongen groot te brengen.

— Op 29 juni kwamen opnieuw 2 percelen 'grond' (sectie N, nr. 760, 62a95ca groot en

nrs. 755-756, samen 32a70ca groot) te koop. Voor 190.000 F werden ze eigendom van Vogelbescherming. Perceel 760 is een haast vierkant stuk langs de Nete. Het is een sterk verruigd hooiland met heel wat houtopslag. Moerasandoorn, Moeraspirea, Glidkruid, Melkeppe en Engelwortel zijn er de talrijkste planten.

In 't dichte struikgewas vinden heel wat zangvogels (o.a. Nachtegaal) een veilig onderkomen. Percelen 755-756 vormen samen een smal perceel (ca. 15 m breed) dat gans het broek doorsnijdt. Op de oevers van de prachtige vijvers van de Rothoek gelegen vormt dit perceel de overgang tussen het water en de verruigde hooilanden.

We hopen op deze percelen kleine stukjes te kunnen maaien en alzo te verschrallen, alsook enkele wilgenbossen te kappen om opnieuw een meer open karakter te verkrijgen. Natuurlijk zullen een aantal partijen houtopslag bewaard blijven om onze geverderde vrienden beschutting te bieden.

— Mogen wij langs deze weg Wielewaal en Vogelbescherming danken voor hun vertrouwen, alsook alle milde storters op het rek. nr. 001-1693494-47 van Reservatenfonds Wielewaal Nete en Aa, Jodenstraat 30, 2270 Herenthout, alle helpers bij de beheerswerken, alle sympatisanten... In naam van alle leven in het ZAMMELSBROEK, hartelijk dank.

WIELEWAAL VERWERFT TWEE NATUURRESERVAATJES IN EIGENDOM IN DE VLAAMSE ARDENNEN.

1. Longkruidbosjes te Maarkedal-Oudenaarde.

- Een perceel bos gelegen te Maarkedal (voorheen Maarke-Kerkem) ter plaatse gekend als 'Dompelveld' gekadastréerd sectie A, nummers 47/B voor een grootte van 25a50ca
- Een perceel bos gelegen te Maarkedal (voorheen Maarke-Kerkem) ter plaatse genaamd "De Fremis", gekadastréerd sectie A, nummer 164 A voor een grootte van 28a 49ca
- Aansluitend een perceel bos gelegen te Oudenaarde (voorheen Leupegem) ter plaatse genaamd "Ten Berge" gekadastréerd sectie A (7de afdeling) nummer 554/A voor de grootte van 8a 49ca

De totale oppervlakte der „Longkruidbosjes" bedraagt 62a48ca. De Wielewaalafdeling

Schelde-Leie ondersteunt met de Stichting Omer Wattez via het natuurfonds der Vlaamse Ardennen deze aankoop. De aankoopakte werd verleden op woensdag 28 juni 1989.

De meeste deelnemers van de Vlaamse Ardennendag kennen het bronbosje boven de Maarkebeek al. Wandelend langs het smalle paadje erlangs hebben ze in de lente reeds de Reuzepaardestaart, de Hangende Zegge en de Bittere Veldkers gezien, typische vertegenwoordigers van de bronnenflora. Tussen het bosje en de rand van het wegje groeien o.a. Longkruid, Heggewikke en Kruisbladwalstro. Iets later, meer naar de zomer toe, slingert de Spekwortel zich langs de struiken naar omhoog, om in de herfst nog meer op te vallen door de prachtige grote rode bessen.

In een kunstmatig poeltje, ontstaan door afdamming van het bronbeekje, voelen salamanders en kikkers zich thuis. Wijngaardslakken - hoe zijn die hier gekomen? - zijn er vooral actief bij regenachtig weer. Ook de Hazelworm werd er reeds gezien. Kleine zangvogeltjes vinden er de nodige rust om te broeden.

Niet zo ver daarvandaan ligt een populierenbosje met waardevolle ondergroei van Es, Hazelaar en ander struikgewas. De bodem ervan is in het voorjaar blauwpaars van het bloeiend Longkruid. Dit bosje wordt doorsneden door een bronbeekje, wat zijn waarde nog verhoogt.

Al bij al dus gebiedjes waar de specialiteiten van de Vlaamse Ardennen nog vertegenwoordigd zijn. Zeker het beschermen waard!

Longkruid

Foto: G. Mornie

2. Het Vossenhol te Zottegem (Sint-Maria-Oudenhove)

Landschap en biotoop:

Het "Vossenhol" maakt deel uit van het

reliëfrijk heuvellandschap van de Vlaamse Ardennen op de waterscheidingslijn tussen de Zwalmbeek en de Marebeek. De streek wordt gekenmerkt door kleine perceeltjes weiland, afgewisseld met bomenrijen en bosjes van populier, Beuk en wilg. Het geheel wordt doorsneden door holle wegen.

Verskillende bodemtypes wisselen af op korte afstand. De opeenvolging van zand, lemig zand, leem en klei wordt duidelijk weerspiegeld in het vegetatiepatroon.

Deze afwisseling van meer of minder zand en klei is kenmerkend voor bepaalde Paniselianlagen. Heel wat planten laten trouwens vermoeden dat de bodem ontkalkt is of zeer weinig kalk bevat naargelang de helling en vochtigheidsgradiënt.

Het eigenlijke reservaat bestaat uit een licht hellend hooiland, of topografisch niveau van ± 80 m, met in hoofdzaak een botanische waarde.

Vegetatie:

Door de afwisseling van verschillende bodemtypes groeien in het "Vossenhol" planten van verschillende vegetatietypes door elkaar. Zo

Gevlekte Orchis

Foto: G. Mornie

staan soorten van onbemeste blauwgraslanden zoals Rood Zwenkgras, Reukgras, Gewoon Knoopkruid en Schapegras naast soorten die typisch zijn voor voedselrijke graslanden zoals Kropaar en Glanshaver.

Brem, Valse Salie, Mannetjesereprijs en Blauwe Knoop houden van ontkalkte zure bodems terwijl Guldenroede en Muizeoor eerder op min of meer kalkhoudende bodems voorkomen. Daartussen vinden we nog Gewone Vleugeltjesbloem, Margriet, Gevlekte Orchis en Rietgras.

De hooiweide van het "Vossenhol" gaat geleidelijk over in een gemengd loofbos via een hakhoutbos. Negen are hiervan maken nog deel uit van het reservaat. Hierin komen o.a. Wilde Kamperfoelie, eik, zoete Kers, berk, Sporkehout, Gewone Es en Hondсроos voor. Voorwaar een botanisch pareltje uit de Vlaamse Ardennen!

Het "Vossenhol" is gelegen te Zottegem, voorheen St.-Maria-Oudenhove, aan de Vijfstraat, gekadastreerd sectie E nr. 1185/M en heeft een oppervlakte van 34a50ca.

De aankoop gebeurde door de Wielewaal op 3 juli 1989 nadat dit perceel sedert december 1981 in huur verkregen was en beheerd werd als graslandreservaat. Het is de Wielewaalafdeling Zwalm-Zottegem die in samenwerking met haar zuster Schelde-Leie en de Stichting Omer Wattez via het Natuurfonds Vlaamse Ardennen de nodige fondsen inzamelt die deze aankoop mogelijk maakt.

Uw giften voor het Natuurfonds Vlaamse Ardennen voor het project van het "Vossenhol" en het project "Longkruidbosjes" blijven welkom op rek. 891-2540218-89 van Natuurfonds Vlaamse Ardennen, B.P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper.

Uw giften steunen het aankoopbeleid van Wielewaalafdelingen Zwalm en Schelde-Leie. Er wordt een attest voor de belastingen bezorgd voor giften vanaf 1.000 F.

Steenbeemden breiden uit

400.000 F. voor Lierse Wielewaalafdeling

Zondag 4/6 werd een heuglijke dag voor de Lierse Wielewaalafdeling. Tijdens een ont-

vangst in het stadhuis mocht de vereniging immers voor de uitbreiding en het beheer van hun reservaat "De Steenbeemden" te Kessel een bedrag van 300.000 F in ontvangst nemen van de "Vrouwelijke Service Clubs van België", aangevuld met 100.000 F van HBK, hopelijk een eerste aanvullende sponsor in een lange rij. Burgemeester Vanhoutte verwelkomde persoonlijk de verschillende genodigden op het stadhuis waaronder de heer Van Looveren, afgevaardigde van gemeenschapsminister T. Kelchtermans en volksvertegenwoordiger Paul Hermans. Hij feliciteerde de geweldig actieve Lierse Wielewaalafdeling die dankzij haar verdediging van het Steenbeemdenproject voor de veertienkoppige jury van de vrouwelijke service clubs van België uitverkoren werd voor de begunstigde van het project in het kader van het Jaar van het Leefmilieu. Hij dankte de milde schenkers en wees op de onontbeerlijke steun voor het onderhoud en de uitbreiding van het reservaat. Algemeen Wielewaalvoorzitter Franckx vertelde dat het ministerie van leefmilieu en natuurbehoud drie subsidies verleent. Respectievelijk voor de aankoop van natuurgebieden, voor het onderhouden van de tien erkende reservaten van de Wielewaal en tenslotte facultatief voor het onderhoud van de om en bij de 70 reservaten in beheer. Verder vermeldde hij dat Lier als één van de eerste gemeenten in Vlaanderen haar toelating verleende om nestkastjes op te hangen in het park en stadswandelingen.

De Steenbeemden zelf zijn sinds 1985 in het bezit van de Wielewaal dankzij de enorme inzet van de plaatselijke afdeling die op amper 5 jaar tijd niet minder dan 2 miljoen inzamelde door alle mogelijke initiatieven en acties. Wielewaal Nationaal droeg daar nog eens een miljoen toe bij. Naast de Steenbeemden is er nog een gelijkaardig perceel in beheer alsook een bos dat aan het reservaat grenst.

Voorzitter Franckx dankte tot slot nog gemeenteraadslid Herman De Voeght die als tussenpersoon fungeerde met de vrouwelijke serviceclubs en zo een belangrijk steentje voor het beemdje bijdroeg. Hij stelde tot slot dat dit de vereniging de spoorslag gegeven had voor de aankoop van het eikenbosje palend aan het reservaat. Uiteraard is de royale gift hier niet toereikend zodat ondermeer aan sponsors en een actie "Poen voor groen" gedacht werd. Wat sponsors betreft bleek HBK bereid als eerste mee aan de kar te trekken, en schonk 100.000 F bovenop.

Wat de acties betreft, denkt ondermeer raadslid Herman De Voeght aan een non-stop benefietavond, een telefooncampagne en de uitgifte van een groengids over De Steenbeemden.

Stickeractie

Voor de vrouwelijke serviceclubs van België sprak mevrouw Dr. Marijke Soogen die vertelde dat geopteerd werd voor een stickeractie om ook de aandacht van de jeugd op de belangrijke milieuproblematiek te trekken. Zij wees er tevens op dat heel wat geld nodig is om in de natuur te herstellen wat er allemaal scheefgetrokken werd. Tot slot wees ze op het belang van de financiële en morele steun voor organisaties zoals de Wielewaal. Na de overhandiging van de cheque mocht ze uit de handen van Wielewaal ondervoorzitter Magda De Beusscher een prachtig bloemstuk in ontvangst nemen. Aansluitend overhandigde HBK-afgevaardigde de heer Op De Beeck de cheque van 100.000 F.

Als laatste kwam de heer Frans Van Looveren, afgevaardigde van gemeenschapsminister

Kelchtermans aan het woord.

Deze dankte zowel de vrouwelijke serviceclubs als de financiële instelling en wenste de Wielewaal succes namens zijn minister.

Hij wees op de vele inspanningen van de minister terzake en op de verschuiving van de middelen voor leefmilieu en natuurbehoud binnen de begroting 1989.

Tot slot werden door de Wielewaal nog spreekpotten overhandigd aan de milde schenkers en nodigde men hen meteen uit voor een lunch in het Lierse Maagdenhuis met aansluitend een wandeling door het Steenbeemdenreservaat.

Giften kunnen gestort worden op PCR 000-0606834-02 van WA-Lier t.a.v. Y. Peeters, Antwerpsestraat 120, 2500 Lier.

Stickers: ook op dit adres te verkrijgen of tel. 03/481 94 79.

BOEKBESPREKINGEN

Insekten Basis Boek. Onder redactie van M. van Veen en Th. Zegers. Jeugdbondsuitgeverij, 1988, 166 blz., 225 F.

Hoewel dit niet uit de titel blijkt, komen ook de andere ongewervelden (niet-insekten) in het boek aan bod. We kunnen twee, ongeveer even uitgebreide, gedeelten onderscheiden. Na een korte inleiding over lichaamsbouw van insecten, de indeling van het dierenrijk en wenken voor het determineren worden in het eerste gedeelte een aantal determineersleutels gegeven. Om te beginnen vindt u een sleuteltabel voor ongewervelden, dan volgen tabellen voor weekdieren, veelpoten, spinnen en bastaardschorpioenen. Deze tabellen gaan maar tot op de familie en soms nog niet eens zo ver. Na de sleuteltabel voor de insecten, worden de determineersleutels voor de 9 belangrijkste insectenordes gegeven (ook weer tot op de families). Dit eerste deel wordt afgerond met een uitgebreide literatuurlijst.

De tweede helft, onder de titel „Ecologie en onderzoek” geeft 14 korte of langere teksten die enerzijds gericht zijn op veldstudies en de verwerking van de resultaten ervan maar anderzijds ook een aantal andere thema's behandelen o.a. natuurbeheer t.b.v. insecten, het bloembezoek van insecten, het kweken van rupsen enz. Dit boek richt zich vooral tot beginnende geïnteresseerden in het ongewervelde wereldje. Als dusdanig biedt het een uitgebreide kennismaking.

G. Luyts

Dieren levens. Gedrag en dagindeling van in het wild levende dieren in de Lage Landen. Eindredactie Jan Desmet. Tielt, Lannoo, 1988. 128 blz, 795 F.

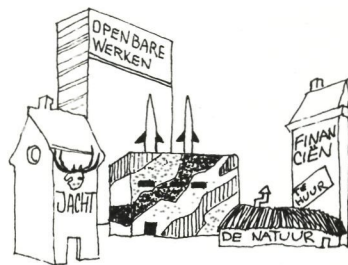
Jan Desmet hoeven we aan de meesten niet voor te stellen. Hij is bekend van enkele boeken en publiceerde de laatste jaren ook enige artikels in dit tijdschrift.

Voor dit boek verzorgde hij de eindredactie, contacteerde de auteurs, en schreef zelf ook enkele artikels.

De laatste jaren wordt er in onze Lage Landen heel wat onderzoek verricht van welbepaalde diersoorten. Teveel bleven de resultaten ervan opgesloten binnen universiteitsmuren of werden ze alleen gepubliceerd in vakbladen. Jan Desmet wil dit doorbreken en nodigde een aantal onderzoekers uit een en ander over hun favoriete diersoort eens te herschrijven voor een breder publiek. Na enkele inleidende artikels door de eindredacteur en D. Draulans, waarin o.m. indicatie en onderzoekstechnieken worden toegelicht, komen dus 22 dergelijke monografieën aan bod. De keuze maakt het erg gevarieerd van het Oranje Zandoogje tot het Edelhert. Op 1 na - de Wolf in Portugal - vonden alle onderzoeken plaats in onze Lage Landen. Verheugend hierbij is de vaststelling dat ook heel wat Vlaamse auteurs hun steentje hebben bijgedragen, zo o.a. Nico Michiels, over de Zwarte Heidelberg in ons Tikkebroekenreservaat. Een boeiend boek met tal van interessante gegevens.

G. Luyts

uit het Wetstraatje

De openingsbesluiten van de jacht voor het jachtseizoen 1989-1990 in de drie gewesten.

1. De jacht in het Vlaamse Gewest.

Het openingsbesluit van de jacht in het Vlaamse Gewest voor het seizoen 1989-1990 werd door de Vlaamse Executieve goedgekeurd op 7 mei 1989 (Belgisch Staatsblad van 22 juni 1989).

Vergeleken met het openingsbesluit van het vorige jachtseizoen, bevat dit besluit enkele vormwijzigingen en enkele nieuwigheden:

- enkele passages werden, taalkundig gezien, in een nieuw kleedje gestoken
- in uitvoering van artikel 1ter van de jachtwet wordt, voor de eerste maal, een afschotplan voor reewild ingevoerd, zij het dan nog onder een summiere vorm.
De houder van een jachtterrein, waarop reewild staat en die dit wild wil bejagen moet vooraf een afschotplan voorleggen aan de hoogste ambtenaar van het bestuur Landinrichting in de provincie waarin zijn jachtterrein, of het grootste gedeelte ervan gelegen is. In het voorgelegde afschotplan moet de jachthouder vermelden welke de reewildstand was per 1 april van de vorige lente en hoeveel stuks hij wenst te schieten. Daarbij moet hij ook zijn afschot gedurende de laatste drie jaar vermelden.
Deze opname van een verplicht op te stellen afschotplan is een stap naar een afzonderlijk besluit op het afschotplan, dat thans door de bevoegde gemeenschapsminister wordt onderzocht.
Ook voor roodwild geldt in Vlaanderen een (theoretisch) afschotplan.
- de jacht op de Houtsnip wordt in het Vlaamse Gewest niet geopend. Houden en vervoeren van deze wildsoort blijven verboden.
- de jacht op de Houtduif wordt met één maand verlengd en mag plaats hebben van 15 oktober 1989 tot en met 28 februari 1990.
- wat de bijzondere bestrijdingsjacht (met jachtverlof) op Wilde Eenden betreft, van 10 juli tot en met 14 september, deze mag thans alleen in en rond percelen met graangewassen waar deze vogel schade aanricht, gebeuren.
Zoals vorig jaar moet de regionaal bevoegde landbouwkundige ingenieur van het bestuur Landinrichting worden verwittigd van de dag waarop de jacht plaats vindt. Deze jacht kan eventueel worden beperkt door de bevoegde gemeenschapsminister.
- dezelfde bijzondere bestrijdingsjacht mag ook worden uitgeoefend van 1 mei tot en met 14 oktober in bepaalde teelten (vlas, bonen, erwten, bloemkool, spruitkool en kersenboomgaarden) met verwittiging van dezelfde ambtenaar. Ook hier kan de bevoegde gemeenschapsminister deze jacht beperken.
- de beëdigde wachters van de houder van het jachtrecht mogen ook Houtduiven bestrijden, alleen met vuurwapens, op gronden waarvoor zij aangesteld zijn, zo een belangrijke schade wordt aangericht en na verwittiging van de regionaal bevoegde ingenieur van het bestuur Landinrichting, die deze bestrijding kan beperken of verbieden.
Nieuw is dat vanaf dit seizoen bij deze bestrijding alleen die vuurwapens mogen worden gebruikt die ook voor de jacht toegestaan zijn. Het gebruik van een .22 longrifle is daarbij niet toegestaan.
- het vervoeren van levende Fazanten wordt niet meer toegestaan vanaf dertig dagen vóór de opening van de jacht op dit wild (dus vanaf 16 september 1989) tot en met de sluitingsdag van de jacht op dit wild (31 januari 1990). Alleen vervoer voor kweek, buitenland of slachterijen is toegestaan.
- de schoontijd voor de Vos in Oost- en

West-Vlaanderen vanaf 1 februari wordt behouden.

2. De jacht in het Waalse Gewest

Het openingsbesluit van de jacht in het Waalse Gewest voor het seizoen 1989-1990 werd in een gans nieuw kleedje gestoken, waarbij de klassieke volgorde van de oude bepalingen volledig werd dooreen gegooid en waarbij enkele nieuwe bepalingen werden gevoegd.

Deze nieuwe bepalingen in dit besluit zijn:

- ook hier wordt voor het eerst concreet een afschotplan voor *roodwild* opgelegd.

De jacht op roodwild mag alleen gebeuren in de jachtterreinen waarvoor de jachthouder een door de e.a. ingenieur-hoofd van dienst goedgekeurd afschotplan bezit. Een volledig systeem van navraag, toekenning of weigering en beroep wordt in dit openingsbesluit ingebouwd.

Voor het reewild wordt geen verplicht afschotplan opgelegd.

- in het Waalse Gewest wordt alleen de jacht op de Wilde Eend en de Watersnip (in

Vlaanderen gesloten) geopend.

- de Houtsnip blijft bejaagbaar in het Waalse Gewest.
- de Zwarte Kraai, Ekster, Gaai, Kauw en Roek mogen ook niet meer worden geschoten, maar een gecontroleerde vorm van afschot bij belangrijke schade wordt toegestaan.

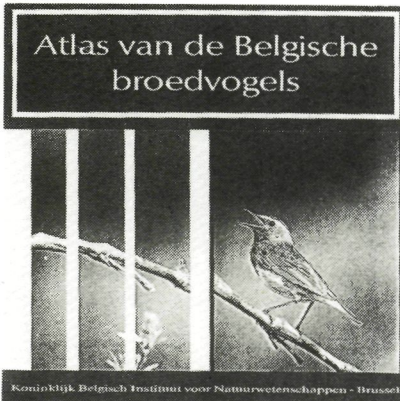
3. De jacht in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De jacht in dit gewest wordt, zoals tijdens de vorige jaren, in de praktijk alleen geopend om de handel in bepaalde wildsoorten mogelijk te maken.

T.o.v. het besluit van vorig jaar werd:

- het schieten en verhandelen van kraai-achtigen en meeuwen verboden
- bij het waterwild alleen de jacht op de Wilde Eend geopend
- de Otter volledig beschermd
- de jacht op de Houtduif met één maand verlengd tot 28 februari 1990.

ATLAS VAN DE BELGISCHE BROEDVOGELS

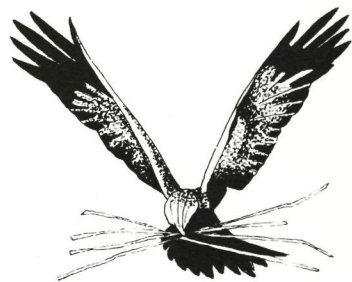

Bestelbaar door overschrijving v. 900 F op rek. 230-0524745-92 t.n.v. De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout met mededeling "KBIN-atlas".

De Atlas van de Belgische Broedvogels is het resultaat van de samenwerking van 700 waarnemers. Hij past in het kader van gelijkaardige atlasprojecten elders in Europa uitgevoerd. Tussen 1973 en 1977 hebben in ons land 169 vogelsoorten gebroed. Voor elk van hen wordt op een kaart van België, verdeeld in rechthoeken van 8 op 10 km², de broedzekerheid en het aantal broedparen aangegeven. In een begeleidende tekst worden telkens verspreiding, talrijkheid, de evolutie van de aantallen en het biotoop van de soort behandeld. Naast de huidige in het wild levende broedvogels, worden ook ingevoerde maar nu verwilderde soorten, in ons land niet meer broedende soorten of recente "aanwinsten" van onze avifauna besproken. Deze atlas vormt een belangrijke basis voor de studie van de dynamiek van onze steeds evoluerende avifauna.

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen – Brussel

voor U gesprokkeld

Bronnen: British Birds 82/5, Orn. Mitt. 40/2, 40/5, 40/9

— De kwaal van het eierverzamenen steekt in Vlaanderen weer 's de kop op. Daar waar vorig jaar de meeste eerste legsels van de Bonte Vliegenvanger in een kolonie in de Antwerpse Kempen geroofd werden, ging men dit jaar nog driester te werk: de legsels van een nieuwe kolonie Dwergsternen en Grote Stern en een nest van de Bontbekplevier werden er door nietsontziende rovers weggenomen. Komt daar nog bij dat de nesten van broedende Ruitpootuilen en Oehoe's in Wallonië reeds ongewenst bezoek hebben gekregen. In Vlaamse ornithologische kringen circuleren heel wat namen. Men weze op zijn hoede!

— In 1987 werden aan de Coto Donana (Spanje) 3 of 4 broedparen van de Grauwe Gans waargenomen. Het betroffen de eerste broedgevallen op het Iberisch schiereiland.

— Een Grote Stern, geboren op het eiland Langenwerder in de DDR werd tijdens zijn eerste winter (op 30 januari) geschoten in Seeland, Denemarken. Deze hervangst bewijst dat overwinterende Grote Stern in de Noordzee niet noodzakelijk van Noordamerikaanse herkomst zijn.

— Enkele geringde Noordamerikaanse vogels hervangen in Europa: Jan van Gent (Canada) in Portugal; Blauwvleugeltaling (Canada) in Ierland; Blauwvleugeltaling (Maine, USA) op de Azoren; Wintertaling (Canada) in Noord-Ierland; Kanoetstrandloper (Canada) in Denemarken; Ringsnavelmeeuw (New York) in Ierland; Ringsnavelmeeuw (Canada) in Tarragona, Spanje; Drieteenmeeuw (Canada) in Gandia, Spanje.

— Een hevige storm in de nacht van 15/16 oktober 1987 bracht over Engeland een voordien nooit geziene trekstroom in het binnenland op, van Vorkstaartmeeuwen en Grauwe Franjepoten.

— Een nestbak voor uilen bevatte bij controle op 13 april een broedende Steenuil op drie eieren, vergezeld van... een slapend Eek-

hoortje. De nestbak was reeds jaren bewoond door Steenuilen en de Eekhoorn had er in overwinterd.

— Doortrek in het najaar 1988 tussen Haifa (Israël) en de Jordaanse grens: 450.000 roofvogels w.o. 346.313 Wespendif, 3.004 Slangenarend, 39.920 Balkansperwer, 73.231 Schreeuwarend en 2.822 Roodpootvalk. Verder trokken er in augustus-oktober nog 67.000 Witte Pelikaan, 200.000 Ooievaar en 800 Zwarte Ooievaar over het gebied.

— In Groot-Brittannië broedden er in 1988 ongeveer 10 % meer vogels dan het jaar voordien. Belangrijke stijgers waren: Putter, Grauwe Vliegenvanger, Waterhoen, Tjiftjaf, Rietzanger, Boerenwaluw, Winterkoning, Zwartkop en Zanglijster. In vergelijking met 1987 gingen Rode Patrijs, Kortsnavelboomkruiper, Patrijs en Rietgors er achteruit.

— Bij een controle van het nest van een Buizerd in de Brabantse Demervallei in mei 1989 werden de volgende prooien gevonden: naast een Mol en twee Konijnen ook resten van Ekster en Zwarte Kraai.

Rogier De Fraine

— Een recent Engels onderzoek toont aan hoe drastisch de invloed van de kat is op het milieu. Een derde van de hele mussenpopulatie in een semi-stedelijke omgeving wordt door de katten gedood. De mussen zijn niet de enige slachtoffers. Gemiddeld 20 dieren vallen per jaar aan de instinctieve jachtdrang van elke kat ter prooi. Op een jaar tijd hebben de Engelse katten aldus meer dan 80 miljoen dode vogels en zoogdieren op hun geweten.

— De Crau is de enige halfwoestijn van Frankrijk. Ze is de laatste broedplaats van het land voor Witbuikzandhoenders en Kleine Torenvalken. Bovendien komen er vele Kleine Trappen, Kalanderleeuweriken, Kleine Klapsteksters en Scharrelaars voor. Nochtans verdwijnen er 400 ha natuurgebied per jaar. In 4 eeuwen tijd is de natuurlijke oppervlakte er geslonken van 60 000 ha tot 11 000 ha. Nu

komt er nog de bedreiging van een autostrade bij. Gelukkig werd er een beschermingscomité gesticht. Conservatoire regional du patrimoine naturel de Provence, Villeveille, Caussols, 06460 St Vallier de Thiey.

— Het tropisch regenwoud is economisch de moeite van het redden waard. Het land in de tropen verliest immers de helft van zijn waarde als het regenwoud plaats heeft moeten maken voor graasland voor vee.

Er wordt te weinig gelet op waardevolle produkten die het regenwoud te bieden heeft, zoals latex en vruchten. De economische waarde van het regenwoud wordt teveel ontleend aan de exploitatie van tropisch hout, terwijl dat slechts tien procent van de vernieuwbare bronnen van het tropische woud vormt.

"Economische argumenten om het regenwoud te behouden zullen wellicht overtuigender zijn dan algemene ecologische argumenten" zo luidt de conclusie van een rapport over deze problematiek.

G.v.A. 3.7.'89

Uit de nieuwsbrieven van de raad van Europa.

— Uit een onlangs ingesteld onderzoek is gebleken dat in tien jaar tijd het aantal bedreigde vogelsoorten op alarmerende wijze is toegenomen. Van de ongeveer 9000 bestaande soorten zijn er meer dan 1000 met uitsterven bedreigd. Uit de cijfers blijkt ook de versnelde achteruitgang over de gehele wereld van de natuurlijke habitats.

— Vervuiling? Virus? In ieder geval nadert, met een sterftecijfer van bijna 80 %, de populatie van de Gewone Zeehond in de Noordzee zijn einde. Verontrustende berichten komen eveneens van de Britse eilanden over de Grijze Zeehond en zelfs van het Baikal meer, waar meerdere exemplaren van de unieke populatie van de Baikal Zeehond eveneens om onverklaarbare redenen gestorven zouden zijn.

— De Noorse walvisvaarders die jarenlang het moratorium op de walvisjacht hebben getrotseerd, hebben hun werkterrein verlegd naar een andere sector: de walvis-safari. Het initiatief om walvis-safaris te organiseren in Noorwegen is niet nieuw in Europa: sinds 1986 kunnen toeristen Potvissen observeren voor de kusten van Sardinië (WWF).

— Een colloquium over het globale beheer van groenstroken langs autowegen heeft geleid tot de vaststelling dat deze aanzienlijke oppervlakten een kostbare rol kunnen spelen als opvangmilieu voor fauna en flora.

— Volgens een rapport opgesteld door de Directrice Natuurbeheer worden de Wolf en

vier vogelsoorten waaronder de Slechtvalk en de Dwerggans in Noorwegen met uitsterven bedreigd. Naast deze direct bedreigde soorten zijn er 24 in gevaar, waaronder de Otter, de Steenarend en de Veelvraat.

— Na meer dan 150 jaar afwezigheid in dit gebied zijn 3 beverpaartjes uit de Duitse Democratische Republiek uitgezet in de Biesbosch, dat met zijn 7000 ha tot een van de grootste natuurgebieden in Nederland behoort. Het betreft het begin van een operatie die moet leiden tot een bestand van zo'n 15 paartjes.

— Het Krammer-Volkerak is aangewezen als natuurmonument. Dit gebied van ongeveer 3300 ha omvat vooral moerassen en ondiepe watervlakten die zeer geschikt zijn voor flora en fauna. Duizenden steltlopers, ganzen en eenden zoeken hier hun toevlucht, en een aanzienlijk aantal Bergeenden, Kanoetstrandlopers en Steenlopers doen het Krammer-Volkerak aan tijdens hun trek.

— Zoals de meeste natte graslanden in de Rijnvallei worden die van de Elz, ten zuiden van Rust, steeds vaker omgeploegd om mais te verbouwen. Dank zij een initiatief van de Duitse Bond voor de Bescherming van vogels en met financiële bijdragen van de Europese Gemeenschap en van de deelstaat Baden-Wurtemberg wordt een vergoeding uitgekeerd aan iedere landbouwer die zijn grasland niet omploegt en zelfs bepaalde akkergronden weer laat begroeien.

— President Bush heeft W. Reilly, de huidige President van het WWF in de Verenigde Staten, benoemd tot Directeur van het Departement voor de Milieubescherming.

H.M. Koningin Beatrix heeft haar Nieuwjaarsboodschap aan de Nederlanders geheel gewijd aan de problemen van de achteruitgang van het milieu en aan de inzet van de mensheid om deze situatie te verbeteren.

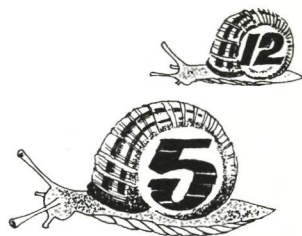
— TIME-MAGAZINE heeft de aarde tot "Planeet van het Jaar" uitgeroepen.

— Paus Johannes-Paulus II heeft met nadruk gewezen op de voorrang die zijns inziens moet worden toegekend aan het behoud van de natuur. Daarbij heeft hij ook verklaard dat het nodig is om de fauna en flora te beschermen, de lucht en het water, de uitputtelijke hulpbronnen en de schoonheid van de natuur zelf.

— Ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan van de RSPB en ondanks de tevredenheid met de behaalde resultaten heeft de organisatie gewaarschuwd dat de bescherming van het platteland nog verre van ideaal is.

H. Franckx

Vijf vóór Twaalf

Het Zammelsbroek met ontwatering bedreigd.

Het Zammelsbroek is een laagveengebied dat zich over 200 ha uitstrekt tussen Oosterlo en Zammel. (Geel) Het gebied herbergt een unieke vogelrijkdom. Zo broeden er o.a. minimum 35 koppels Blauwborstjes, ca. 60 koppels Bosrietzangers, minimum 50 koppels Grasmussen, 15 paar Sprinkhaanrietzangers enz... Ook floristisch is het Zammelsbroek een buitenbeentje. Percelen vol Engelwortel, Melkeppe, Valeriaan, Wederik en Moeraspirea zijn een lust voor het oog. Massa's

insekten vinden hier voedsel, waaronder vrij zeldzame zoals de Moerassprinkhaan.

Sedert enkele jaren voert de Wielewaal in dit gebied een actief aankoopbeleid, ten einde het voor de toekomst veilig te stellen.

Het bestaande reservaat is nu 5 ha groot met enorme mogelijkheden tot uitbreiding. Tot dusver geen vuiltje aan de lucht.

Vanaf september 1988 echter, moest ook het Zammelsbroek de kunstingreep van het sigma-plan ondergaan. Dit plan omvat het

Overall vallen de vijvers droog

De conservators op de bodem van de vroegere Nete

ophogen van de Netedijken om alzo de omliggende landbouwgebieden voor overstroming te vrijwaren. Deze dijkverhoging moest er komen doorheen het Zammelsbroek tot in Oosterlo en dit omdat de Nete officieel tot daar bevaarbaar is, en omdat de getijdewerking van de zee tot Oosterlo merkbaar zou zijn. Beide argumenten kloppen in zo verre, dat de Nete inderdaad 60 jaar geleden werd gebruikt voor de aanvoer van spriet en turf naar Oosterlo en dat het verschil tussen eb en vloed er enkele cm zou bedragen.

Het zou allemaal nog meegevallen zijn, indien de verantwoordelijke dienst (Dienst Zeeschelde die ressorteert onder het Ministerie van Openbare Werken) de specie voor het ophogen van de dijken van elders zou hebben aangevoerd. Maar deze operatie was te duur. Dus werd geopteerd voor de simpelste oplossing, nl. het uitdiepen van de Nete en het opwerpen van de dijken met de uitgebaggerde specie.

Deze ingreep veranderde bijna ogenblikkelijk de grondwatertafel. Reeds na de aanleg van de eerste honderd meters dijk, zagen wij het water in onze reservaatpercelen dalen. Naarmate de werken vorderden richting Oosterlo, kwamen de moerassige delen van

het broek droogstaan.

In februari 1989 richtten wij een schrijven aan de Dienst Zeeschelde, waarin we onze bezorgdheid over de volledige ontwatering van het gebied uitspraken. Het antwoord op deze brief kwam drie maanden later. In een laconiek schrijven meldde de Dienst Zeeschelde ons, dat een van haar inspecteurs, onlangs het moerasachtig karakter van het gebied nog had vastgesteld en dat eigenlijk de gemeente Geel moest worden aangeklaagd, omdat het ruimen van een zijarm van de Nete de eigenlijke oorzaak van de ontwatering was. Intussen stellen wij echter nog enkele rampzalige gevolgen vast:

- In Oosterlo, waar de uitdieping was gestopt, kreeg men een enorme stroomversnelling door het verschil in beddinghoogte. De Nete kreeg hier de allure van een bergrivier, met als gevolg het wegslaan van de zopas opgeworpen Netedijken; geweldige erosie over een afstand van minimaal 500 meter.
- Door het uitdiepen werd de vroegere ijzerzandsteenbedding doorbroken waardoor de onderliggende turf laag het water op kon zuigen met extra ontwatering als gevolg, waardoor de meeste vijvers naast

de Nete droogvielen.

- Bij aanhoudende regenval stijgt het water in de Nete zeer snel (een van de redenen hiervoor is het ruilverkavelingsgebied stroomopwaarts). Omdat het waterpeil nu door de dijkverhoging veel hoger kan stijgen, wordt het Netewater als het ware de zijrivieren opgestuwd. Deze rivieren bezitten geen verhoogde dijken, met als gevolg zware overstromingen. Een van deze zijrivieren is de beruchte Laak, de meest vervuilde rivier van België! Tijdens deze overstromingen zet de Laak zijn giftig slib af op de belendende landbouwgronden. Redenen te over om het gehele sigma-plan aan te klagen. Dit konden wij doen, dank zij enige politieke hulp, op het kabinet van Minister Sauens (Openbare Werken). De minister, die aandachtig naar onze argumenten luisterde, beloofde de zaak te laten bestuderen. Maar studies vragen tijd. Intussen zaten wij niet stil. Al de eigenaars van de aangrenzende percelen werden aangeschreven en uitgenodigd op een algemene info-vergadering. De opkomst was buiten verwachting hoog. Ongeveer 40

eigenaars lieten hun ongenoegen over het sigma-plan blijken. De stemming was op sommige ogenblikken bepaald grimmig.

Op deze samenkomst werd besloten om eerst een petitie te organiseren. Er werd tevens een actiegroep gevormd die de verdere strategie zou bepalen. Ook werden er een aantal concrete oplossingen geformuleerd, bestaande uit het plaatsen van een aantal drempels of stuwen op de Nete. Nogmaals werden onze grieven en oplossingen geformuleerd in een schrijven aan zowel de Dienst Zeeschelde, het Ministerie voor Openbare Werken, als aan Minister Kelchtermans van Leefmilieu. Er moet dringend wat gebeuren, nu reeds zijn in ons reservaat veranderingen merkbaar. Zo krijgen wij overal opslag van berken en wilgen. Intussen hebben we vernomen, dat er wel 20 miljoen zou zijn uitgetrokken voor het vernieuwen en verstevigen van de ingekalfde dijken. Daar is blijkbaar wel ogenblikkelijk geld voor beschikbaar.

De conservators Volders Jos, Berghmans Herman, Van Reusel Jan.

natuurreizen

PROGRAMMA 1990

Februari (Krokusverlof) - GAMBIA - 7 dagen.

Deze gewezen Engelse kolonie is de ideale plaats om kennis te maken met de Afrikaanse avifauna en is tevens de overwinteringsplaats van vele Palearctische soorten.

April (Paasverlof) - KRETA - 7 dagen.

Dit Middellandse Zee-eiland is gekend voor de massale vogeltrek in de maand april alsook voor de vele roofvogels die er voorkomen.

Mei (Pinksteren) - NEUSIEDLERMEER - 7 dagen.

Het enige West-Europese steppemeer met zijn typische oostelijke soorten en vooral veel moeras- en rietvogels.

Juli - RUSLAND - 15 dagen.

We bezoeken de steppen van Kazakstan, de taiga van Zuid-Siberië en het Baikal-meer.

Gidsen: P. Boesman - G. Brodelez - G. Robbrecht.

Inlichtingen: G. Robbrecht: tel. 052/30 10 36

Jynx: TRC A1138

ADVERTENTIE

Verenigingsberichten

RAAD VAN BEHEER.

Vergadering van 27 mei 1989.

— I.v.m. de onderhoudswerken aan onbevaarbare waterlopen van eerste categorie ontvingen we een antwoord van de bevoegde dienst, dat het een misverstand is dat alle bomen en struiken moeten gerooid worden. Er wordt integendeel gestreefd naar het voorkomen van schade.

— De provincie Limburg heeft 5 miljoen ter beschikking voor de 30 % die zij bijdraagt bij aankoop van natuurgebieden. De Wielewaal kan maximaal 1 350 000 F ontvangen.

— Er is tot nu toe weinig gevolg gegeven aan de mogelijkheid lid te worden van een andere afdeling. Slechts 15 personen gingen hierop in. Nieuwe leden kunnen lid worden van de afdeling die zij verkiezen.

— De Wielewaal gaat een ruilnummer aan met Dumortiera, het tijdschrift van de Nationale Plantentuin van Meise.

— Afdeling Hageland-Zuiderkempen wil in 1990 het congres inrichten. De data van wandeling en symposium zullen in september 1989 bekend zijn.

— Nationale reizen 1990:
opnieuw Tunesië: het beste van beide reizen van dit jaar (juist voor de Paasvakantie);
Andalousië: het beste van de reizen van 1983 (Costa del Sol) en van 1984 (Costa de la Luz) (juist na de Paasvakantie).

— Er is een nieuwe actie "Regenwoud Maleisie". De Wielewaal stuurde brieven naar Maleise ministers, evenals naar onze minister van Buitenlandse Betrekkingen en deze van Leefmilieu.

— I.v.m. de actie voor de Hobokense Polder stuurde de voorzitter een brief aan de gouverneur van de provincie Antwerpen.

— Nieuwe aankopen in de Veeweide te Eksel: "Mayebemden", sectie F nr. 247/A en 248/B, samen 56a 90ca groot.

"Neerhoxenter Bemden", sectie B nr. 486/D en 7a 14ca groot.

Notaris Berben schonk zijn ereloon. Afdeling Noord-Limburg staat in voor 2/3 van het bedrag.

— Nieuwe aankoop in De Tikkebroeken: 2 percelen, sectie I nr. 242/A en sectie A nr. 14/A, groot 8a 79 ca en 1ha 40a 63ca. Afdeling Turnhout maakte 25 000 F over aan de centrale.

— Uitbreiding van De Steenbeemden: een eikenbos van 1ha 40a. Afdeling Lier staat in voor de 2/3 van de totale koopsom. De afdeling ontving 320 000 F van de Ladies Circle. Afdelingen Voorkempen en Brechtse Heide staan de gestorte 100 000 F af voor De Steenbeemden.

— Uitbreiding van het Zammelsbroek: een perceel in het Zammels Buitenbroek, sectie N nr. 774, groot 72a 25ca. Afdeling Nete en Aa staat in voor de 2/3 van het globaal bedrag. In 't totaal bezitten we nu in het Zammelsbroek 2ha 75a 95ca.

— De Koninklijke Maatschappij voor Dierenbescherming te Antwerpen vroeg om hulp voor hun inspecteurs op de vogelmarkt. We verwezen hen naar de afdelingen Antwerpen-Centrum en -Zuid.

PROVINCIALE VERGADERING WEST-VLAANDEREN, MERKENVELD 15 APRIL 1989.

Afdeling Brugge stelt logo's ter beschikking aan 800 F per reeks van 12 dia's. Meer inlichtingen bij de voorzitter Guido Orbie.

— Gevraagd wordt collectieve activiteiten tijdig aan te kondigen.

— Op twee na behouden alle Westvlaamse afdelingen hun leden.

— De publiciteit en propaganda voor De Wielewaal, die recent gevoerd werd in dag- en weekbladen, heeft een positieve invloed gehad op de bekendheid van de vereniging en het ledenaantal.

— De Wielewaal is in de eerste plaats een vereniging voor vogel- en natuurstudie, al staat ze niet onverschillig tegenover de milieuproblematiek. De Wielewaal kan als vereniging, en haar leden kunnen ook individueel, met andere verenigingen en comitees samenwerken.

- De activiteiten van het voorjaar werden geëvalueerd en deze van het najaar gepland.
- In 1990 viert afdeling Westkust haar 25-jarig bestaan.

NATIONALE REIZEN 1990.

1. Tunesië

Wegens het groot succes van de vorige reizen en om te voldoen aan het verzoek van vele leden die niet meekonden in 1989, wordt een derde reis ingericht. Ze wordt een samenvatting van het beste van beide vorige reizen en gaat door van zaterdag, 24 maart t.e.m. zaterdag, 7 april 1990.

Op het programma staan de rondrit van het schiereiland Cap Bon en het bezoek aan het meer Garaet Ichkeul, door de UNESCO uitgeroepen tot natuurgebied van internationale waarde. Dan volgen in de buurt van Tunis de Romeinse Aquaduct, de ruïnen van Thuburbo Majus, de roofvogelberg Zaghouan en het Berberdorp Takrouna. In de omgeving van Sousse bezoeken we het meer van Khniss, de lagune Halk el Menzel, de zoutmeren Oued Sed, Dar Bel Ouar en Metbasseta. Bezoek aan Sousse, hoofdplaats van de Sahel en aan Kairouan, eens de hoofdstad van de Aglabieden. We sluiten het verblijf in het noorden af met vogelobservaties in het gebergte Djebel Cherahine en aan het stuwmeer Bourghuiba op de rivier Oued Zeroud.

Daarna begint de rondrit door het zuiden met bezoek aan de ruïnen van Sbeitla en de steppen van Kasserine. Tocht door de dadelpalmboomgaarden van de oases Tozeur, Nefta, Kebili en Douz. Vanuit Gabes maken we uitstappen naar de ghorfa's (graanschuren) van Médenine, de ksour (bergdorpen) Ghoumrassen en Haddada en de kraterwoningen van Matmata. In Mahares doen we vogelobservaties in de Baai van Gabes. Tenslotte bezoeken we de souks van Sfax, de zoutmeren van Thyna en het amfitheater van El Djem.

Vlucht Zaventem-Monastir, heen en terug. Ter plaatse uitstappen per autocar. Verblijf in 3- en 4-sterrenhotels op basis van volpension en in tweepersoonskamer.

Richtprijs: 35 000 F.

2. Andalusië

Op verzoek van de vele deelnemers van de jongste jaren wordt het beste van de reizen van 1983 (Costa del Sol) en 1984 (Costa de la Luz) samengebracht. Lees de verslagen hiervan verschenen in Wielewaal. Deze Spanjereis gaat door van zondag, 22 april t.e.m. zondag, 6 mei 1990. We verblijven 3 dagen in de buurt van Torremolinos en bezoeken er de kloof Garganta del Chorro, het stuwmeer Embalse de Guadalhorce en de grillige rotsen van El Torcal tegen Antequera.

Vanuit Ronda, waar we 4 nachten verblijven, maken we uitstappen in het gebergte Serrania de Ronda, het nationaal park van Grazalema, de grot Cueva de la Pileta en de bergstad Arcos de la Frontera.

Op weg naar Matalascanas (4 nachten) bezoek aan Sevilla. Aan de Costa de la Luz bezoeken we de receptie en het reservaat van de Coto Donana, evenals het typisch dorp El Rocio en het Columbus-museum in La Rabida. De laatste 3 nachten logeren we in Tarifa, de meest zuidelijke stad van Europa. Van hieruit trekken we naar Jerez de la Frontera (de stad van de sherry), de Laguna de Medina (broedplaats van de Witkoepeend), de reigerkolonie van Canos de Meca en de Romeinse ruïnes van Bolonia. Vlucht Zaventem - Malaga, heen en terug. Ter plaatse dagelijks uitstappen per autocar.

Richtprijs: 40 000 F op basis van vol pension en verblijf in tweepersoonskamer.

Inschrijving door storting van 4 000 F (Tunesië) of van 5 000 F (Spanje) op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal, vzw, Turnhout.

Beide inschrijvingen worden afgesloten op 31 december 1989.

46ste Wielewaalcongres

Zondag, 24 september 1989.

Organisatie : Wielewaal Zuid-Limburg, in de Landcommanderij van Alden Biesen,
Kasteelstraat 6, 3744 Bilzen-Rijkhoven.

NAAR EEN BRUG TUSSEN NATUUR EN LANDBOUW.

ACTIVITEITENKALENDER

-v- = vertrek
-m- = mee te brengen
-l- = leiding
-e- = einde

SEPTEMBER

2

Brugge. Ledenfeest met Breughelmaal inschrijven bij R. Van Nieuwenhuyze, Bessendreef 7, 8021 Loppem tel.050/826479. Zaal St.-Willebrord St.-Andries 19.30u.
Merelbeke. Wandeling natuurreservaat "De Bourgoyen" te Gent o.l.v. een natuurgids. -v- 14u Merelbeke-Centrum of 14.15u molen achter Vlooi-gemswembad.

3

Gezellig samenzijn Tunesië I. om 13u. Spiegelhof, Lier.

Gent. Bezoek de Plantentuin van de Universiteit. -v- 9.30u de ingang op de hoek van de K.L. Ledeganckstraat te Gent. -l- H. Evrard. -e- 12u.

Stern. Paddestoelenwandeling door het Hospicebos te Nazareth. -v- ingang militair domein, Klapstraat, Nazareth 14.30u. -l- J. Rogge.

Zwalmvallei. Wandeling in de Dendervallei, grondgebruik in historisch perspectief. -v- markt Zottegem 13.30u of kerk van Overboelare 14u. -l- K. V.D. Berge.

8

Kortrijk. Vergadering vogelwerkgroep. Oude Dekenij St.Maartens-Kerkhof zaal 4 te Kortrijk van 20u tot 21u, daarna dia's.

9

Gent. Plantenstreeptocht in reservaat Pullenbos. -v- de kerk van Laarne om 14u. -l- J. Van den Haute. -m- plantengids(en), loep. -e- 18u.

Lier. Beheerswerken Steenbeemden, uithalen van stronken. -v- 9u en 14u Badhuis. -l- Bestuur WA Lier. -m- laarzen. -e- 17u ter plaatse.

Mandelstreke. Namiddaguitstap naar staketsel in Oostende. -v- 13u op het Polenplein te Roeselare.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kattenberg te Bilzen. -l- J.Vandebroek - J. Castro. -v- 9u de Kimpel te Bilzen. -m- zeis, hark, riek.

9 - 10

Nete en Aa. Beheerswerken in ons natuurreservaat "Het Zammelsbroek". -v- De Lindekens te Bouwel om 8u. Parking Klein Sas Herentals 8.15u. Grote baan Zammel-Veerle taverne "De Laak" 8.45u. Gereedschap is ter plaatse. 's Middags afhaken kan.

10

Gezellig samenzijn Tunesië II om 13u Spiegelhof te Lier.

Antwerpen Zuid. Dijlevallei en Meerdaalwoud. -v- het station van Oude-God, met eigen wagens om 8u. Aansluiting mogelijk om 9u de kerk van Sint-Joris-Weert. -l- R. Vansevenant: tel.457 97 51. Gids L. Van Schoor tel.353 09 77 + plaatselijke gids. Bij droog weer kan stevig wandelschoeisel volstaan. Eventueel kijker mee brengen geen telescoop. -e- 18u.

Brechtse Heide. Kallo-doel met eigen wagens. -v- 8.30u Gemeentehuis Schilde, 8.45u Gemeentehuis Wijnegem. -l- M. Couwels.

Kortrijk. Gezinswandeling langs de Schelde en omgeving. -v- om 14u op de Veemarkt rond punt te Kortrijk en om 14.30u de sluis van Bossuit. -l- Y. Ferijn.

Lier. VWG Waadvogels in Zeeland. -v- 7u station Lier. -l- T. Depauw. -m- verrekijker, laarzen, knapzak.

Lier. PWG Moresnet, inventarisatie km-hok F8 12 12. -v- 7u station Lier. -l- A. De Jonghe. -m- knapzak, laarzen, loep, flora.

Merelbeke. Nationale Open-Monumenten-dag: onze vereniging staat in voor een wandeling in het Liedermeerspark met boottocht op de Schelde. -v- 8.30u.

Mol. Observatie van roofvogels (trek) aan het Zwart Kot te Mol-Postel van 9u tot 13u (Visarend !). -v- Brug Sas 3 - De Maat baan Mol-Postel om 8.30u of later aan 't Zwart Kot zelf. -m- Kijker/telescoop, zitstoeltje (d.i. passief kijken).

Netevallei. Kruiskensbergwandeling. Maandelijkse wandeling in en rond natuurgebied Kruiskensberg te Bevel. -v- Kapel Kruiskensberg om 14.30u. -l- C. Segaert. -m- laarzen, verrekijker. -e- Parking om 16.30u.

Noorderkempem. Zeevogeltrek te Westkapelle (N). -v- Essen-kerk 5u eigen wagens -l- F. Broos. Tel.667 43 52 - 667 33 83.

Turnhout. Voettocht door vochtige (Zwart Water) en droge heide (Geheul). -v- 13.30u Zwart Water: Bremstraat. -l- J. Appels. -e- 17.30u Zwart Water.

14

Zuid-Limburg. Vormingsactiviteit: Paddestoelen, om 20u De Kimpel - Bilzen, prijs 50F. -I- A. Van De Sande. -e- 22u.

15

Antwerpen Zuid. Themawandeling Vleermuizen: Bat-detectoravond. Opgelet: Deze avond gaat niet door bij regenweer, in geval van twijfel telefoneer eerst 887 23 66, H. Waeterschoot. -v- met eigen wagens station Oude-God om 20u of aan de ingang van het Fort van Oelegem om 20.30u. -I- gids: H. Waeterschoot.

Netevallei. Openingsreceptie natuurreservaat Het Goor. Plechtige inhuldiging van het pas door het gemeentebestuur van Hulshout aangekochte waardevolle natuurgebied Het Goor te Westmeerbeek. Inleidende wandeling met receptie waarop iedere natuurliefhebber vanzelfsprekend welkom is. -v- Parochiezaal Westmeerbeek 19u. -I- Netevallei. -m- laarzen, verrekijker. -e- Parochiezaal om 22u.

15-16-17

Klein-Brabant. Weekend Den Haan aan zee. Zie verdere aankondiging mededelingsblad van onze afdeling. -I- G. Hielegems.

16

Brugge. Werkdag: beheerswerken natuurreservaat "De Leiemeers" Oostkamp. -v- 9u. -I- C. Decler. -e- 18u.

Mandelstreek. Werkdag Mandelhoek. -v- ingang reservaat 13u.

Nationale Werkgroep Botanie. Brabants landschap met o.a. holle wegen. -v- Kerk van Fauquez tegen Ronquière. -I- C. De Caluwé. -m- flora's, loep, laarzen. -e- 17u.

Waregem. Insektentocht aan de Zavelpot te Beveren-Leie. -v- 14u aan de toegang langs de Grote Heerweg. -I- B. Goethals en G. Achtergale. -m- loep en de-termineertabellen. -e- 17u.

17

Antwerpen Zuid. 36e Nationale Natuurbeschermingsdag in Vloesberg, de Pottelberg en de Mont-deRodes daarbij het brongebied van de Zwalm. -v- Met eigen wagens station van Oude-God om 8u. -I- J. Antoni, tel 440 57 28 en K. Matthijs. -m- picknick. -e- 18u ter plaatse, 19.30u te Mortsel.

Demer en Dijle. Natuurwandeling langs de Demerbroeken. -v- kerk Werchter om 14u. -I- K. Van Rompaey. -m- kijker, laarzen, flora. -e- 17u.

Gent. Deelname aan Nationale Natuurbeschermingsdag te Flobecq. -v- Schoolmuseum op St. Pietersplein om 9u. -I- een bestuurslid. -m- picknick. -e- 13u of 17u.

Kortrijk. 36e Nationale Natuurbeschermingsdag te Flobecq. Zie programma in de Wielewaal van juli op p. 148.

Lier. Idem, voor deelname, inlichtingen 03/481 94 79.

Mandelstreek. Nationale Natuurbeschermingsdag te Flobecq. -v- Polenplein te Roeselare om 8u.

Zwalmvallei Nationale Natuurbeschermingsdag te Flobecq. -v- "La Region des Collines", 9.30u onthaal, 10u tot 12.30u morgenwandeling "Bruyerie", 14u toespraken, 14.30u / 18u namiddagwandeling: "Louverienbos".

22

Antwerpen Zuid. Themabespreking: Vogeltrek. Bijeenkomst om 20u Infolokaal Fort 7 ingang Legerstraat 40 te Wilrijk. -I- L. Van Schoor, tel. 353 09 77. -m- schrijfgierief. -e- 22.30u.

23

Gent. Plantenstreeptocht klaverblad R4. -v- aan de kerk van Heusden om 14u. -I- J. Van Den Haute. -m- plantengids(en), loep. -e- 17.30u.

Lier. PWG Staatsburgdok en omgeving te Antwerpen. Inventarisatie km-hok c4 26 22. -v- 8u station Lier, 9u Parking General Motors Noorderlaan Luchtbal. -I- A. De Jonghe. -m- laarzen, loep, flora, knapzak.

'sHeerenbosch. Bustocht naar het Zwin en omliggende. Inschrijven vóór 9 september inl. 052/33 39 75 - 052/35 55 23. -v- 7.30u station Buggenhout. -I- Fons - Daniël. -m- picknick, verrekijker, laarzen. -e- 20u.

24

Gent. Wielewaalsymposium te Bilzen. -v- 7.30u Schoolmuseum op het St. Pietersplein. -I- D. Danhieux. -m- picknick. -e- 17u.

Kortrijk. 46e Wielewaalcongres. Programma zie de Wielewaal van juli pagina 159.

Lier. Deelname aan Wielewaalsymposium te Alden Biesen. Inlichtingen telefoneer: 03/481 94 79.

28

Brugge. Kadervorming - studieavond ringwerk. Zaal Retorica St.-Michiels 20u. -I- W. Roggeman. -e- 22u.

30

Antwerpen Zuid. Themawandeling: determineren van paddestoelen 's voormiddags wandeling natuurgebied, 's namiddags determineren in het infolokaal aanvang 13.30u. -v- om 9u of om 13.30u aan de ingang van het reservaat Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk. -I- H. De Meulder tel. 830 13 87, F. De Cock tel. 828 23 27, H. De Ceulaer tel. 844 24 38. -m- Paddestoelengids, loep, microscoop of stereoscoop, notaboek en schrijfgierief. Gebruikelijk eten meebrengen. -e- van de voormiddagstocht om 12u en 's namiddags rond 16.30u.

Nationale Werkgroep Botanie. Maasoevers. -v- Kerk van Boorseme afrit nr 33 op E314. -I- L. Allemeersch. -m- flora's, loep, laarzen. -e- 17u.

Netevallei. Ochtendwandeling Het Goor te Westmeerbeek. -v- taverne Papaver stwg. Westmeerbeek - Herselt om 8u. -I- G. Daems. -m- laarzen, verrekijker. -e- taverne Papaver om 10u.

Zuid-Limburg. Beheerswerken natuurreservaat De Kevie te Tongeren om 9u. blaarmolen te Tongeren. -I-

B. Odeur en J. Poisquet. -m- zeis, hark, zaag, riek. -e- middag.

30 - 1/10

Brugge. Tweedaagse naar Cap Gris-Nez en Côte D'Opale met eigen wagens. Verblijf in Manoir De Senlecques te Wimille max. 18 plaatsen - voorinschrijving verplicht bij G. Orbie - richtprijs 60FF. -v- 8u station Brugge 30.09.89. -l- P. Tysebaert (zeeorganismen), G. Orbie (zeevogels). -m- natuurgidsen, excursiekledij, kijkers. -e- 01.10.89 20u station Brugge.

OKTOBER

1

Antwerpen Centrum. Met eigen wagens naar het Verdrongen Land van Saeftinghe. -v- Noorse kerk, Grote Tunnelplaats te Antwerpen om 8u. -l- J. Maebe. Prijs voor toegang tot het gebied 150F. -m- hoge laarzen, picknick en drank.

Antwerpen Zuid. Themawandeling: vogeltrek Walcheren en Veerse Meer. -v- met eigen wagens station van Oude-God om 6u. Wie wenst aan te sluiten aan de grens te Putte, gelieve de gids vooraf te contacteren. -l- L. Van Schoor tel 353 09 77, W. Boeykens tel 455 00 50 en H. Waeterschoot 887 23 66. -m- Water- en winddichte kleding, kijker, telescoop en vogelgids.

2

Lessenreeks op 2 en 16 oktober, 6 en 20 november, en 4 december 1989 door de afdelingen Voorkempen, Brechtse Heide, en Lier ism heemkring Sulla van Schilde. "Kennismaking met de mossen" door T. Arts, "Onze roofvogels" door J. Cox, "Ecologie" door J. Strijckers (2 lessen), "De eendvogels" door R. Vansevenant, Heemhuis Dieghemhof, A. Van de Sandelaan 4, 2230 Schilde, Inlichtingen 03/311 51 16 of 03/353 21 68.

Voorkempen ism Brechtse Heide. Lessenreeks 1e les Mossen om 20u Heemhuis Scilla, A. V.D.Sandelaan 4 te Schilde. Inschrijving tel 353 21 68 of 311 51 16. -l- T. Arts.

6

Netevallei. Neteling maandelijkse dia- en praatavond. Gezellige babbel tussen pot en pint. aanvang Lokaal Leopoldlei 81 oude jongensschool te Hallaar om 20u.

7

Gent. Plantenstreeptocht aan de samenvloeiing van de Ringvaart en de Schelde. -v- oprijt R4 te Melle langs de Brusselsesteenweg om 14u. -l- J. Van den Haute.

Lier. PWG omgeving Kontich-kazerne inventarisatie km hok C4 47 44. -v- 8.30u station, 9u station Kontich. -l- A. De Jonghe. -m- laarzen, loep, flora, knapzak.

7 - 8 - 9

Kortrijk. Trekkelweekend op de Kaap Gris-Nez. -v- 7 okt om 19.30u op de Veemarkt te Kortrijk. -l- F. Vandorpe en Y. Ferijn tel 056/70 53 85. Inschrijven door storten van 500 F op de rekening van de Wielewaal Kortrijk 462-7259741-65.

8

Aalter. Paddestoelwandeling Drongengoedbos. -v- Hoeve Drongengoed om 14.30u. -l- E. Blondia. -e- hoeve om 16.30u.

Antwerpen Zuid. Uitstap naar Linkeroever en het Verdrongen Land van Saeftinghe. 's Voormiddags vogelobservatie aan de vijver van Blokkersdijk. Na de picknick zijn er 2 mogelijkheden, een wandeling over de Saeftinghedijk, wandelschoenen volstaan of een tocht door het Verdrongen Land. -v- met eigen wagens station van Oude-God om 9u. -l- W. Boeykens, tel.455 00 50 en A. Wuyts tel 449 99 11, plaatselijke gids. -m- voor de tocht door het Verdrongen Land (een zware tocht), inschrijving vooraf vereist en er gelden ook bijzonderheden omtrent de kledij.

Brugge. TTB-dag, met de trein naar de vallei van de Viroin (Nismes en Couvin). -v- station Brugge rond 7.30u. -l- R. De Schuyter. -m- picknick, excursiekledij. -e- station Brugge 21u.

Klein-Brabant. Namiddagtocht Wielewaalreservaat de Lange Vaag en de Stropers te Stekene. -v- 13u Romeo Bornem. -l- J. Dhollander. -m- laarzen, kijker.

Lier. Ardennenuistap. Inlichtingen tel. 03/481 94 79.

Mandelstreek. met TTB-dag naar dierenpark Planckendael. Inschrijven vóór 1/10. -v- station Roeselare.

Merelbeke. Paddestoelentocht reservaat "De Bueren" te Melle. -v- 14u Kwatrecht - station. -m- paddestoelengids, loep.

Nete en Aa. Herfstwandeling wielewaalreservaat "het Zammelsbroek" -v- De Lindekens te Bouwel 7.50u, parking Klein Sas Herentals 8u. Kerk Zammel 8.20u. -l- conservator J. Van Reusel. -e- 12u ter plaatse.

Netevallei. Kruiskensbergwandeling. Maandelijks wandeling in en rond natuurgebied Kruiskensberg te Bevel. -v- Kapel Kruiskensberg om 14.30u. -l- C. Segaert. -m- laarzen, verrekijker. -e- parking om 16.30u.

Netevallei. Paddestoelwandeling in de Herebossen te Hulshout. -v- Autoparking Pallieterhoeve (Mac-Adam) om 13.30u. -l- D. Van Tricht. -m- laarzen, paddestoelengids. -e- autoparking 17u.

Waregem. Paddestoelentocht in de Hospicebossen te Nazareth. -v- 13.30u Cultureelcentrum te Waregem of om 13.45 aan ingang van militair domein te Nazareth. -l- J. Rogge. -m- paddestoelengids en loep. -e- 17u.

Zuid-Limburg. Herfstwandeling in de Hoefaat te Eigenbilzen. -v- 14u parking reservaat. -l- J. Vandormael, J. Castro. -m- kijker, bloemengids. -e- 17u.

Zwalmvallei Herfstwandeling Park van Breivelde. Speciale aandacht voor paddestoelen en tuinarchitectuur van het park. -v- park domein Breivelde 14u. -I- P. Rouckhout + K. Van Den Berge.

14

Aalter. Werkdag langs de wegberm van St. Maria Aalter. Samenkomst langs de wegberm nabij het station van St. Maria-Aalter om 9u. -I- D. Gernaey. Gereedschap zal ter plaatse aanwezig zijn. -e- 12u.

Antwerpen Zuid. Themawandeling: Mossendeterminatie op Fort 7 te Wilrijk. Mossentocht in de voormiddag. 's Namiddags mossendeterminatie in het Infolokaal. -v- om 9u aan de ingang van het Fort 7, Legerstraat 40, te Wilrijk. Voor de determinatie in de namiddag is het begin voorzien om 13.30u. -I- H. De Meulder, tel. 830 13 87 en R. Wijn tel. 230 10 59. -m- Voor 's morgens: mossenflora briefomslagen, lopen en schrijfgerief. Voor 's middags: mossenflora atlanten van blad- en levermossen, loep en schrijfgerief. Knapzak kan gebruikt worden in het Infolokaal. -e- 16.30u.

Lier. VWG Netevallei :trekwaarnemingen op Anderstad Lier. Vanaf 7u ter plaatse. Inlichtingen tel. 03/481 94 79. Zeevogeltrek te Oostende na NW-storm op nader te bepalen datum. Inlichtingen tel. 03/480 25 32.

Mol. Watervogelteldag. Telling op alle Molse Plassen. -v- Brug Mol-donk om 8.30u. -I- J. Sas info.014/31 26 57 -m- kijker, telescoop, vogelgidsen. -e- rond de middag Put Mol-Rauw.

Nationale Werkgroep Botanica. Noordkasteel te Antwerpen, opgespoten terreinen, oude vest, spoorweg. -v- uitgang Waaslandtunnel langs stadskant aan het Noors kerkje voorbij het St.Jansplein. -I- D.Jacobs 03/219 02 78. -m- flora's, loep. -e- 17u.

14 - 15

Zwalmvallei Internationale waterwildtellingen. Praktische gegevens volgen. Medewerkers steeds welkom.

15

Antwerpen Zuid. Themawandeling: determineren van paddestoelen op Fort 7 te Wilrijk. Plaats, gidsen en regeling zie tocht van 30 september 89.

Brugge. Studie van paddestoelen in het provinciaal domein "Tillegem" - bezoek paddestoelententoonstelling Stadsnatuurcentrum Beisbroek. -v- Parking Wittemolenstraat 14u. -I- M. Neyt. -m- paddestoelengids, loep. -e- 18u.

Brugge. VWG-watervogelteldag achterhavencomplex. -v- Dudzele, Cafe "Drie zwanen" 9u. -I- F. De Scheemaeker. -m- kijker, telescoop. -e- 12u.

Demer en Dijle. Natuurwandeling op de Wijngaardberg te Wezemaal. -v- kerk Wezemaal om 9u. -I- K.Van Rompaey. -m- kijker, flora. -e- 12u.

Gent. Paddestoelentocht Drongengoed te Ussel. -v- 13.30u St.Pietersplein Gent, 14.15u aan de Hoeve te Drongengoed. -I- E. Van Renterghem. -m- paddestoelengids, loep, spiegelgje. -e- 17u.

Maasland. Wandeling Burg Reuland, dagtocht met auto's. -v- markt Maasmechelen 7.30u. -I- W. Tfeiffert. -m- picknick, vogelgids, verrekijker.

Netevallei. Averegtenwandeling. Maandelijke wandeling in wandelbos de Averegten te Hallaar. -v- Grote Parking Boonmarkt 10u. -I- D. Van Tricht. -m- laarzen, verrekijker. -e- Parking om 11.45u.

'sHeerenbosch. Paddestoelenwandeling in Lippelobos. -v- ingang bos Lippelstraat om 9.30u. -I- mycologische kring Zwam. -m- loep. -e- 12u.

'sHeerenbosch. Paddestoelenwandeling Buggenhoutbos. -v- om 14u aan de Boskapel. -I- micologische kring Zwan. -m- loep. -e- 17u.

Stern. Wandeling de Leiemeersen te Sint-Martens-Latem. -v- gemeentehuis St.Martens-Latem 14.30u.

Wulp. Paddestoelenwandeling. -v- 9u Parking Ravelse Staatsbossen baan Arendonk-Ravels. -I- K. Verheyen. -m- paddestoelengids. -e- 12u.

16

Brechtse Heide. ism Voorkampen. Lessenreeks 2e les Roofvogels. 20u Heemhuis Scilla, A.V.D.Sandelaan 4 te Schilde. -I- J. Cox.

17

Scheldeland. Bustocht Kalmthoutse Heide in de voormiddag. Maatjes in de namiddag. Inschrijving door overschrijving op nr 001-1264471-55 Wielewaal Scheldeland, Dorp 12/6 te Schellebelle. 300F voor leden, 350F voor niet leden. Gezinnen van leden met 3 personen of meer 1000F. -v- Kerk Serskamp 8u. Markt Wetteren 8.15u. -m- verrekijker, loep, gidsen, laarzen en picknick. -e- 20u.

21

Lier. PWG inventarisatie km-hok E4 16 23, industrieterrein Willebroek Haren-Buda. -v- 8.30u station Lier. -I- A. De Jonghe. -m- flora, loep. -e- 17u ter plaatse. **Wulp.** Belgische natuurfotografen: dia's over Turkije en andere onderwerpen om 20u in de Heischuur te Oosthoven te Oud-Turnhout.

22

Antwerpen Centrum. Herfstuitstap per autocar naar de Ardennen in de omgeving van Lavau-St.Anne. -v- Atheneum Rooseveltplein, hoek van Straelenstraat om 8u. -I- L. Vergaelen. Inschrijven door storting van 425F op nr 000-0087473-76 van de Wielewaal te Merksem. Tel. M.A. Lambert nr 03/646 19 68.

Antwerpen Zuid. Autocartocht: Herfstwandeling in de Lommevallei. Wie mee wil stort vóór 15/10 380, 340 of 300 F op PCR 000-0178083-88. -v- met autocar 7.30u station Oude-God. Gids: L. Van Schoor, tel.353 09 77. -I- A. Deceuninck, tel. 449 46 56. -e- 18.30u.

Gent. Paddestoelentocht Gentbos te Bottelare-Merelbeke. -v- aan de ingang in de Motsenstraat te 14u. -I- E. Van Renterghem. -m- paddestoelengids, loep, spiegelgje. -e- 17u.

Klein-Brabant. Paddestoelentocht te Lippelobos. -v- 14u kerk van Lippelo. -I- de Zwam van Leuven. -m- laarzen, loep en eventueel paddestoelengids.

Kortrijk. nestkastencontrole kleine roofdieren in Zevergem. -v- om 13.15 op de Veemarkt rond punt te Kortrijk. -I- J.M. Cottijn.

Voorkempen. ism Brechts Heide. Paddestoelenuitstap omgeving van de Vraaghoeve. -v- 9.30u gemeentehuis Schilde, 9.50u Kristus Koning St.Job. -I- Dhr.Schavey.

26

Brugge. Voordracht & dia-avond fotowerkgroep "Tanzania". Zaal Retorica, Sint-Michiels 20u. -I- G. Vermeulen. -e- 23u.

27-28-29

Zwalmvallei Weekend in de Argonne. Details in volgend Wielewaalbundel. Inschrijven bij P. Rouckhout.

28-29

Kortrijk. Jaarlijkse trekteldagen. -v- om 7u Veemarkt rond punt te Kortrijk. -I- F. Vandenborgh. Er wordt geteld tot rond 17u afhankelijk van de weersgesteldheid.

Mandelstreke. Twee-daagse uitstap naar Goeree-Overflakkee. Vooraf inschrijven bij secretaris tel.051/20 44 89 vóór 15 oktober. -v- Polenplein Roeselare 7u.

Waregem. Weekend Schouwen-Duiveland (Bruinisse) Inschrijving en inlichtingen: tijdschrift "De Vlasbloem".

28 tot 1/11

Kortrijk. Texel-reis. Wie belangstelling heeft kan contact opnemen met D. Dubois tel 056/35 57 75.

29

Antwerpen Zuid. Bezoek aan de putten van Walem, Duffel en Mechels Broek. -v- met eigen wagens station van Oude-God om 9u. Aansluiting mogelijk aan café Het Brughuis te Muizen om 13.30u. -I- W. Boeykens, tel 455 00 50 en H. De Ceulaer 844 24 38. Gids: J.Dewyspelaere Namiddagwandeling. -m- picknick, laarzen zeer wenselijk, zeker bij regen. -e- 17u.

Brechtse Heide. ism Voorkempen. Herfstuitstap omgeving Amonines. -v- 7.30u Toverfluit Halle, met mogelijkheid tot opstappen langs Turnhoutse baan tot Wijnegem. -I- E. De Wachter. 350F en 200F (jeugd) op PCR 000-0148034-12 vóór 19 oktober aub.

Wulp. Vogeltrektellingen aan Liereman. -v- 7u St.Bavokerk Oud-Turnhout. -I- L. Cuylaerts. -m- verrekijker, vogelgids. -e- 12u.

NOVEMBER

1-2-3

'sHeerenbosch. Driedaagse naar Lac Du Dèr. Inschrijven vóór 1/10 inl. 052/33 39 75 of 35 55 23. -v-

Buggenhout station 7u. -I- Fons-Daniël. -m- picknick heenreis, regenkleedij, laarzen enz. Terug vrijdagavond.

3-4-5

Merelbeke. Herfstweekend Heure-en-Famenne. Verbroedering met onze Nederlandse natuurvrienden uit Drimmelen.

3

Netevallei. Neteling maandelijkse dia- en praatavond. Gezellige babbel tussen pot en pint. Aanvang Lokaal Leopoldlei 81 (oude jongensschool) te Hallaar om 20u.

4

Lier. Beheerswerken Steenbeemden, berkentrektdag. -v- 9u en 14u café Badhuis Emblem. -I- M. Vermeylen.

6

Voorkempen. ism Brechtse Heide. Lessenreeks 3e les: Ecologie om 20u Heemhuis Scilla, A.V.D.Sandelaan 4, te Schilde. -I- J. Strijckers.

ZOEKERTJES

Te koop gevraagd

- Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic. Vol 1 - 5

- Alle beschikbare jaargangen "De Giervalk"

P.Paulussen tel. 014 / 69 94 07

- A Field Guide to the Birds of South America (met kleurplaten) (De Schauensee)

- Les oiseaux du Zaire (Lippens en Wille)

L.Janssen, Liersestwg. 81, 2510 Mortsel, tel.: 03 / 449 90 41

Te koop aangeboden

- British Bird Songs and Calls (Grebes to Buntings) 2 cassettes, elk 45 min. Als nieuw, wegens dubbelbestelling. Prijs 500 F in totaal.
- Bird Songs (nr 1 tot 15) + Mammal Voices nr 1 en 2. 17 langspeelplaten, als nieuw, wegens aanschaf cassettes. Prijs 4000 F.

L.Janssen, Liersestwg. 81, 2510 Mortsel, tel.: 03 / 449 90 41

Goed om te Weten

NATUUR - CULTUUR, TEGENSpraak OF HARMONIE?

Grote debatavond met prof. dr. E. Vermeersch, auteur van "De ogen van de Panda", en G. Bodifee, astrofysicus en wetenschappelijk redacteur van "De Standaard".

Moderator: I. De Kesel

Vrijdag 1 december 1989 om 20 uur zaal Serwir, Koningin Astridlaan 49, 2700 Sint-Niklaas.

Organisatie: Wielewaal Land van Waas.

PRIJS HERMAN DELAUNOIS

In het jaar 1990 zal het tachtig jaar geleden zijn dat "Natuur- en Stedeschoon", Vlaanderens oudste milieuvereniging, opgericht werd. Sedertdien heeft deze vereniging zich steeds ijverig ingezet om de bescherming van waardevolle landschappen en bouwkundig erfgoed te bevorderen.

Ter gelegenheid van dit jubileumjaar, wordt voor de eerste maal de prijs Herman Delaunois uitgeschreven. De beurs van deze prijs wordt verkregen uit de rente van het Fonds Herman Delaunois en bedraagt veertigduizend frank. Herman Delaunois, dynamisch voorzitter van Natuur- en Stedeschoon van 1963 tot '83, overleed op zaterdag 6 augustus 1983 op de LüneburgerHeide.

Ter attentie van de vele vrienden uit de milieubeweging, die hun medevoelen en sympathie wilden betuigen, had Hélène Delaunois-Lacor in het overlijdensbericht van haar echtgenoot een Fonds Herman Delaunois ingesteld.

Het bestuur sprak zijn bijzondere waardering uit over dit initiatief en gaf de verzekering, dat de ingezamelde fondsen zouden worden aangewend om het levenswerk van Herman Delaunois voort te zetten, te weten de vrijwaring van ons natuur- en cultuurpatrimonium in het kader van de landschapsparken, waarvan hij de verdienstelijke pionier is geweest.

Aan de deelnemers wordt gevraagd een zo gedetailleerd mogelijke visie weer te geven van het begrip "landschapspark" in Vlaanderen. Het was immers Herman Delaunois, die de idee in januari 1966 voorstelde en verdedigde met de bedoeling leefbare gebieden op te richten waar waardevolle elementen

van landschap en cultuurhistorische relikten bewaard zouden blijven.

De werken moeten uiterlijk 31 augustus 1990 binnengeleverd zijn. Het wedstrijdreglement en meer informatie is verkrijgbaar vanaf 1 september 1989 op het secretariaat van Natuur- en Stedeschoon, Koningin Astridplein 24 te 2018 Antwerpen, tel. 03/232 35 31. Personen die met de idee van wijlen Herman Delaunois sympatiseren kunnen nog steeds een bijdrage storten in het Fonds op nr. 068-0554270-39 ten name van N. & S. (adres hoger) met vermelding "Fonds Herman Delaunois". Stortingen vanaf 1.000 F zijn fiscaal aftrekbaar.

Op hogergenoemd adres of via telefoon krijgt u alle informatie i.v.m. de werking van de vereniging en mogelijkheid tot aansluiting.

Louis Verpraet, Coördinator.

EREPRIJS „Graf LEON LIPPENS"

De Vriendenkring "Graaf Léon Lippens" richt tweejaarlijks (minstens gedurende een zestal jaar, voor de eerste maal in 1990) een wedstrijd in.

De prijzen komen ondermeer uit het saldo van een fonds, bekomen uit schenkingen aan de Vriendenkring naar aanleiding van de onthulling van het borstbeeld van wijlen Graaf Léon Lippens.

Doel

Deze wedstrijd wil ertoe bijdragen jongeren te belonen die een ornithologisch gericht wetenschappelijk onderzoek verrichten en dit speciaal voor deze gelegenheid inzenden.

Deelnemers

Deze nationale wedstrijd is gericht naar Belgische jongeren tussen 17 en 25 jaar die een bijzondere interesse hebben voor ornithologie. Het mag ook een groepswerk zijn.

Onderwerp

De keuze van het ornithologisch onderwerp is vrij. De studie moet wel hoofdzakelijk betrekking hebben op de natuur van bij ons. Uiteraard mogen boeken, publikatie's e.d. geraadpleegd worden. Het werk moet echter

wel een origineel karakter hebben: het zal een studie zijn waaruit persoonlijke interesse voor het onderwerp en eigen onderzoek effectief naar voor komen, meer dan "boekenwijsheid". Het werk mag nog niet uitgegeven zijn.

Omvang van het werk

Het werk mag een maximale lengte hebben van 30 bladzijden getypte tekst (50 x 28 regels).

Uiteraard mogen er daarenboven ook foto's, grafieken e.d.m. in voorkomen.

Bedrag van de prijs

30.000 F

Jury

Inrichtend comité: Graaf Léopold Lippens, de Heren Maurice Lippens en Eric Ruysschaert. Deskundigen: Walter Roggeman (Hoofd Ringdienst - Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen - Brussel), Guido Burggraef (Zwin-conservator), Rik Franckx (Algemeen Voorzitter Vereniging De Wielewaal). De beslissing van de jury is zonder beroep.

Datum

De studie moet in tweevoud opgestuurd worden vóór 31 december 1990 naar de Vriendenkring Graaf Léon Lippens p.a. Natuurreservaat Het Zwin, Ooievaarslaan 8, 8300 Knokke-Heist.

Prijsuitreiking

Pasen 1991.

WEEK VAN HET BOS 1989

De Week van het Bos 1989 gaat door van 1 tot 8 oktober en daarmee is dit initiatief aan haar 11e editie toe. Dit jaar werd als thema gekozen: "Bosbehoud... levensnoodzakelijk!", waarbij zowel de bosbescherming hier als in de rest van de wereld in de kijker staat.

BOSBEHOUD BIJ ONS

De wettelijke bescherming van bossen

Ontbossingen worden in eerste instantie geregeld door de Wet van 29 maart 1962 op de Ruimtelijke Ordening en Stedebouw.

Het is duidelijk dat de rol van de lokale besturen in deze materie zeer groot is, vermits zij de vergunnende instantie zijn bij ontbossingen.

Een bosvriendelijke gemeente zal dan ook zorgen voor het behoud van een maximale

bosoppervlakte op het gemeentelijk grondgebied, en zal ook strenge criteria hanteren bij het verlenen van kapvergunningen.

Het eigenlijke beheer van privé-bossen is voorlopig nog niet gereguleerd. Elke eigenaar mag in zijn bossen de kappingen verrichten naar eigen goeddunken. Het invoeren van een verplicht beheersplan, zoals voorzien in het ontwerp Bosdecreet, zal ook hier misbruiken kunnen voorkomen in de toekomst.

Toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen inzake ontbossingen gebeurt door politie, rijkswacht e.d. alsook door de bevoegde ambtenaar van A.R.O.L. Wanneer onrechtmatig wordt ontbost, kan een proces-verbaal worden opgesteld en kunnen de werken worden stilgelegd.

Indien U in uw omgeving dergelijke overtredingen vaststelt, neemt U best contact op met de gemeentelijke Milieudienst of met de plaatselijke houtvester of boswachter. Deze zullen een onderzoek instellen en desgevallend de zaak met advies doorsturen naar de bevoegde instanties.

EN OOK IN DE REST VAN DE WERELD

Bosbescherming is uitgegroeid tot een internationale bezorgdheid. Het probleem van de ontbossingen situeert zich momenteel op wereldniveau.

Volgens officiële cijfers van de F.A.O. verdwijnt jaarlijks 11,3 miljoen ha bos, dit is 4 maal de oppervlakte van België. Dit betekent dat per dag ongeveer 21ha bos definitief gekapt wordt, waarvan het grootste deel in de tropen.

Tropische wouden zijn nochtans van essentieel belang:

- ze zijn een belangrijke regulator van het globale ecosysteem "aarde". Massale ontbossingen veroorzaken een stijging van het CO₂-gehalte met het broeikasteffect voor gevolg: geleidelijke opwarming van de aardoppervlakte, mogelijke klimaatwijzigingen, stijging van het zeeniveau, groot-schalig overstromingsgevaar...
- bossen in de tropen hebben ook een meer direct ecologisch belang voor de waterafvoer, bescherming van de bodem en behoud van de bodemvruchtbaarheid. Ontbossingen gaan veelal gepaard met erosie en standplaatsdegradatie.
- het tropische bos vormt de leefplaats van diverse inheemse volkeren. Aantasting van deze wouden bedreigt het voortbestaan van deze volkeren, hun leefwijze in harmonie met de omgeving, hun tradities en cultuur.

- deze bossen zijn ook het grootste resterende natuurlijk boscossysteem op aarde met een unieke rijkdom aan flora en fauna. Vernietiging van deze bossen betekent een definitieve aantasting van deze natuurwaarden.
- tenslotte zijn deze wouden belangrijke leveranciers van een aantal producten zoals olie, hout, rotan, geneesmiddelen, e.d., die onontbeerlijk zijn voor de lokale bevolking. Deze producten kunnen bestendig geleverd worden, mits hun exploitatie gebeurt op een ecologisch verantwoorde wijze.

De grootschalige ontbossingen vinden hun oorzaak in een combinatie van factoren: ongelijke economische verhoudingen, armoede, culturele ontwrichting en de enorme bevolkingstoename in de ontwikkelingslanden.

Meer concreet worden ontbossingen in de tropen uitgevoerd.

- onder druk van de lokale bevolking: bosdegradatie door overmatige beweiding of het toepassen van zwerflandbouw, waarbij telkens kleine stukken bos worden gekapt voor tijdelijke landbouwteelt. Daarnaast heeft de bevolkingsdruk een sterk toegenomen energiebehoefte gecreëerd, wat in de Derde Wereld een enorm verbruik van brandhout en houtskool voor gevolg heeft.
- onder druk van lokale overheden en het Westen: ontbossingen op grote schaal voor de realisatie van grootschalige projecten op initiatief van plaatselijke autoriteiten of westerse industrieën. Dit geldt voor grote landbouwexploitaties, prestige-projecten zoals stuwdammen, grote commerciële bosexploitaties.

Momenteel staat het probleem van de ontbossingen in de tropen volop in de actualiteit. Onder druk van de publieke opinie wordt dit onderwerp ter discussie gesteld op het internationale forum en bij het toekennen van ontwikkelingshulp. Ook hierin moet de Westerse wereld haar volle verantwoordelijkheid opnemen om de toekomst van de aarde veilig te stellen.

NATUUREXPLORATIES

Uitstraling Permanente Vorming VUB vzw heeft zich tot doel gesteld het realiseren van permanente vorming vanuit de universitaire educatieve structuren.

Zij tracht een zo ruim mogelijk pakket van vormingsactiviteiten voor het brede publiek aan te bieden. De activiteiten zijn toegankelijk voor alle geïnteresseerden, ongeacht leeftijd en diploma.

Zaterdag 23 september '89 **"Waarom vogels ringen?"**

Wetenschappelijke begeleiding: J. Arnhem (CCBV), W. Roggeman (KBIN)

Zaterdag 30 september '89 **"Zeevogeltrek"**

Wetenschappelijke begeleiding: Prof. Dr. C. Joiris (VUB). Organisatie: i.s.m. UPV-Kern Oostende

Zaterdag 7 oktober '89 **"Waarom vleermuizen beschermen?"**

Wetenschappelijke begeleiding: A. Lefevre en P. Voet

Zaterdag 21 oktober '89 **"Mos, een eeuwenoud geheim van de Japanse tuin"**

Wetenschappelijke begeleiding: H. Stieperae, assistent Nationale Plantentuin België.

Voor nadere inlichtingen kan u zich steeds wenden tot het secretariaat van UPV - tel. 02/641.27.50

BOEKBESPREKINGEN

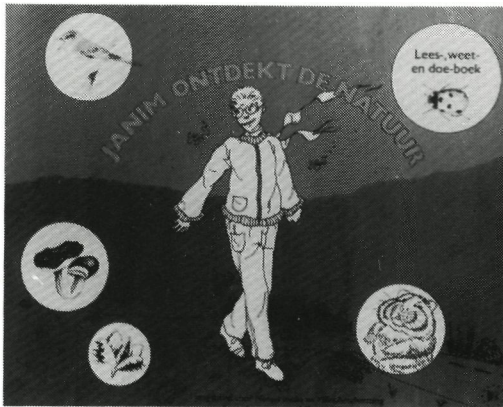
Bij leven en welzijn. Jos Op de Beeck, Zonhoven. Uitgeverij Boek, 1989, 71 blz., 295 F.

Over het boeiende leven van onze "enige ongewervelde vee-soort", is een nieuw boekje verschenen. De auteur ervan houdt zich al jaren bezig met de studie van bijen. In 23 hoofdstukjes behandelt hij een aantal themata die samengebracht worden onder de rubrieken: lichaamsbouw, geboorte, bijenvolk (nogal wat aandacht voor de koninginnen), het leven in de kolonie, het houden van bijen, de bij-producten, en tot slot het nut voor de mens. Een bevattelijk en niet duur werkje voor wie zijn kennis over dit onderwerp wat "bij wil schaven".

G. Luyts

JANIM ontdekt de natuur. JNM, 1989., 192 blz., 380 F.

Zeer recent verscheen "Janim ontdekt de natuur", een lees-, weet- en doe-boek voor 8 tot 13-jarigen.

Eigenlijk werd een eerste stap voor dit initiatief destijds al gezet, bij de toenmalige Wielewaal-jeugdafdeling Schelde-Leie. Dat is al wel eventjes geleden. Maar daar werd men zich bewust van de noodzaak bijzondere aandacht te besteden aan de "Piepers", jeugdleden tussen 8 en 12 jaar. Het heeft echter tot 1987 geduurd vooraleer het initiatief echt aangepakt werd. Onder leiding van Stef Boogaerts en Frank Haderman hebben een 50-tal mensen (auteurs van teksten, tekeningen enz.) het project uitgewerkt. Nu het resultaat mag er zijn. Het boek bestaat enerzijds uit een doorlopend verhaal gespreid over 4 seizoenen (in de tekst elk met een eigen kleur van drukinkt). Hierin wordt geschetst hoe een stadjongen, die naar het platteland verhuist, dankzij zijn buurmeisje Pipa belangstelling krijgt voor de natuur en stilaan uitgroeit tot een echt natuurbeschermers. De nodige spanningsmomenten werden ingebouwd. Tussendoor vinden we tal van mooi geïllustreerde kaderartikeltjes die telkens aansluiten op het verhaal en met heel wat wetenswaardigheden, richtlijnen, wenken, uitnodigingen om eenvoudige proefjes uit te voeren... voor jeugdige geïnteresseerden in de natuur.

Het is moeilijk om voor deze leeftijdscategorie boeken te vinden die hen initiëren in natuurstudie en -behoud. We zouden dit boek dan ook willen aanraden aan leerkrachten van het lager onderwijs en aan leiders/leidsters van jeugdverenigingen.

We wensen het JNM-bestuur veel succes toe met dit initiatief, hun eerste JNM-klassieker".

G. Luyts

Biologische diversiteit... een waarborg voor het leven.

Dit is de titel van het nieuwste PANDA-nummer (30).

Uiteraard wordt begonnen met de verklaring van het begrip diversiteit (m.b.t. genen, soorten en ecosystemen). Andere onderwerpen die besproken worden zijn o.a. het verlies aan verscheidenheid, een vergelijking tussen de diversiteit bij ons en in tropische situaties, het belang van de diversiteit voor ontwikkelingslanden, voor de gezondheid, onze voeding en de industrie. De vraag wordt gesteld hoe we de toekomst veilig kunnen stellen. Tot slot schetst men de bijdrage van het WWF aan het behoud van de biologische verscheidenheid. Dit gebeurt op verschillende manieren o.a. het meest direct door de bescherming van interessante gebieden. Uit de lange lijst van projecten worden een aantal voorbeelden uit de tropen voorgesteld, o.a. het zeer belangrijke Bwindi-oerwoud in Uganda met o.a. Berggorilla's en tal van endemische insecten- en plantensoorten. Ook de andere continenten komen hier aan bod: voor Europa wordt het waddenproject toegelicht. Herinneren we er nog even aan dat het WWF ook in ons land op dit punt erg actief is, m.n. door het verlenen van belangrijke financiële steun bij aankoop van natuurreservaten. Ook onze vereniging mocht hiervan de voorbije jaren verschillende malen genieten o.a. voor Steenbeemden, Tikkebroeken, Zammelsbroek en Korhaan. Uw steun aan het WWF wordt dus wel besteed. PANDA nummers zijn te koop in elke PANDA-winkel.

G. Luyts

Wij ontvangen wisselnummers van Ardea, Limosa, Vogeljaar, Dutch Birding, Aves, Gerfaut-Giervalk, Nos Oiseaux, Mens en Vogel, l'Homme et l'Oiseau, Falke, Regulus, Ornithologische Mitteilungen, Vogelwarte, Ornithologische Beobachter, Milu, Egretta, Héron, Ciconia, Larus, Charadrius, Tijdingen van de Vrienden van Heverleebos en Meerdalwoud, Natuurreservaten, Wetenschappelijke Mededelingen KNNV, Parcs Nationaux, Hautes Fagnes, Natuurhistorisch Maandblad, Natura, Natuurbehoud, Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedeschoon, Ökologie der Vögel, Jahreshefte für Baden-Württemberg, Limicola.

WIELEWAAL

Jaargang 55 - september 1989

E. MATTHYSEN. De Ekerse Dijk en omgeving te Antwerpen-Noord: evolutie van een polderlandschap in het havengebied	169
M. KEPPENS, D. KEPPENS. De malacofauna van het natuurgebied "De Cramp" te Moerzeke-Kastel	178
J. GAYTANT. Valentijn van Sint-André, of de 6de Potvis op onze kust	184
Van Aalscholver tot Zeis	191
Uit het Wetstraatje	196
Voor u gesprokkeld	198
Verenigingsberichten	203
Activiteitenkalender	205
Goed om te weten	210

Titelblad : Waterdrieblad in bloei, een pareltje uit "Drintjen Queten" - Foto : R. Willockx